

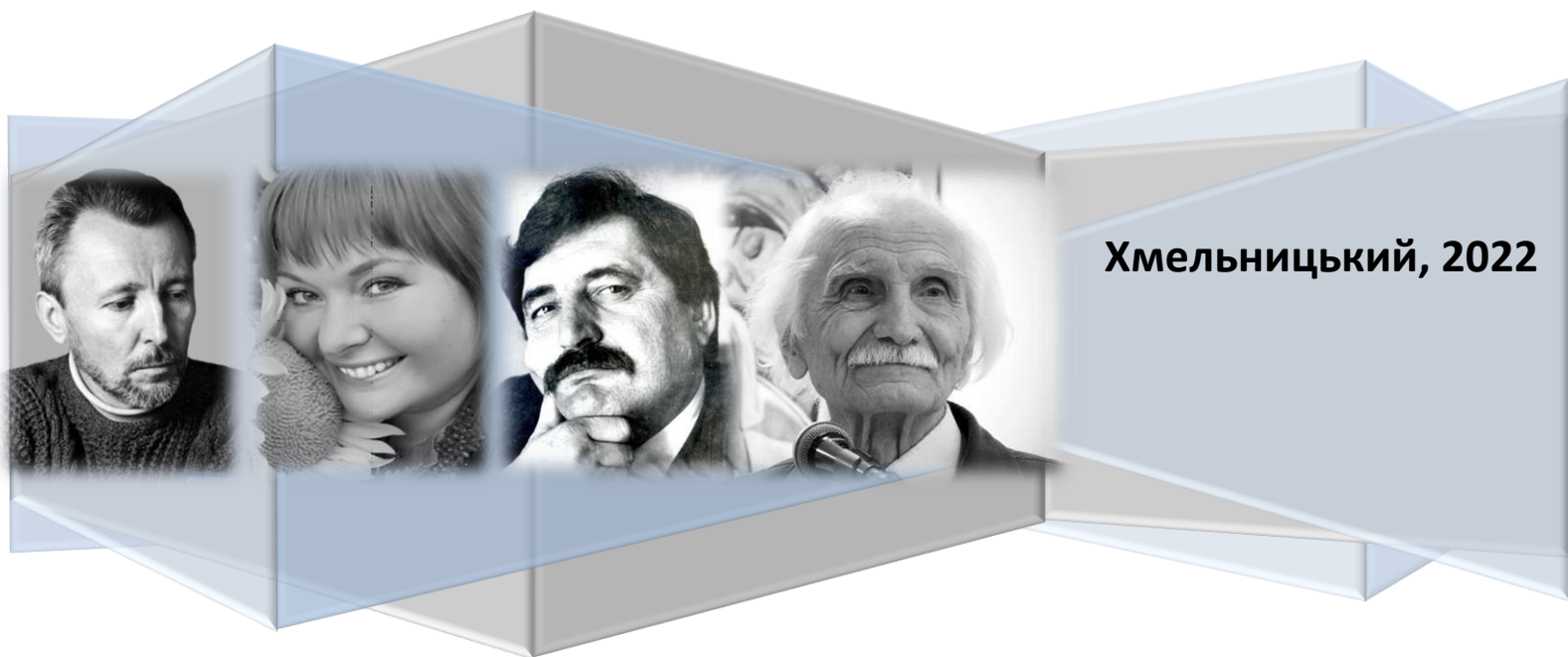
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ  
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ



# Митці рідного краю VI

Збірка науково-методичних матеріалів

**ОБЛАСНИЙ ПРОЄКТ**



**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА  
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ  
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ  
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ  
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ  
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**Збірка науково-методичних матеріалів**

**МИТЦІ РІДНОГО  
КРАЮ VI**  
*обласний проєкт*

**Хмельницький, 2022**

УДК 7.07 (477.47)

**Митці рідного краю VI** / Зб. матеріалів. [ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький: ХОППО, 2022. 118 с.

У збірці подано статті та розробки заходів за матеріалами роботи довготривалого педагогічного проєкту «Митці рідного краю», які розкривають різні мистецькі напрями діяльності яскравих особистостей Подільського краю.

**Редакційна колегія:**

**Очеретянко В. І.**, ректор Хмельницького ОППО, голова редакційної колегії;

**Вашеняк І. Б.**, проректор Хмельницького ОППО;

**Пулатова Л.Й.**, зав. кафедрою теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького ОППО;

**Махмутова А. Є.**, методист художньо-естетичних дисциплін науково-методичного центру професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і ЗДО та ЗЗСО Хмельницького ОППО;

**Баля С. А.**, методист науково-методичного центру організації наукової роботи та моніторингових досліджень Хмельницького ОППО.

**Рецензенти:**

**Власова В.Г.**, старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти КНЗ КОР «КОПОПК», кандидат педагогічних наук.

**Студенець О.А.**, старший викладач кафедри теорії та методик початкової та дошкільної освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук.

**Рекомендовано до друку**

рішенням науково-методичної ради Хмельницького ОППО  
(протокол № 3 від 28.10 2021 р.)

*Усі матеріали, що вміщені в збірці, подано зі збереженням стилістичної редакції авторських текстів.*

© Хмельницький ОППО, 2022

## ЗМІСТ

### І РОЗДІЛ

#### МИСТЕЦЬКІ ПОРТРЕТИ

<b>Бренюк А. Г., Синюк В. А.</b> Мистецький світ Мар'яни Леонтюк.....	6
<b>Васюра З. В.</b> Долюк Іван Петрович – винахідник, письменник.....	13
<b>Відлацька О. С., Майструк Г. І.</b> Творчі грані талановитого митця.....	16
<b>Гончарук В. Б.</b> Кобзарська родина.....	21
<b>Засць О. С., Кушнірук Л. В.</b> Наш земляк – Михайло Михайлюк.....	27
<b>Іова В. Ю.</b> Він знався на коронації слова.....	33
<b>Ілик Л. М.</b> Ісайя Кам'янчанин. Історія життя та творчості.....	42
<b>Козут В. Й.</b> Іван Пустовий.....	49
<b>Кухтюк Г. П., Зварич А. П.</b> Душі криниця Миколи Коваля.....	51
<b>Погорлюк Л. В.</b> Античні, слов'янські та християнські образи в «Легендах старокиївських» Наталени Королевої.....	56
<b>Романченко Т. В.</b> Лариса Заярна – подільська майстриня.....	62
<b>Шевчук О. В., Кшевінська Л. А.</b> Життя українців та Батьківщини у творчості заслуженого художника України Михайла Андрійчука.....	65

II РОЗДІЛ  
ЗАХОДИ, УРОКИ, ВІКТОРИНИ

<b>Глушенюк І. М.</b>	
Народні обряди та звичаї українського народу у творчості письменників Хмельниччини.....	76
<b>Кухтюк Г. П., Хомутовська О. С.</b>	
Їхні імена прославили Ружичну ( <i>позакласний захід</i> ).....	99
<b>Шампаніна П. С.</b>	
Вони народились на Хмельниччині ( <i>краєзнавча вікторина</i> ).....	104
<b>Юзвак Л. Г.</b>	
Микита Годованець – байкар з Поділля ( <i>урок літератури рідного краю, 9 клас</i> ).....	106
<b>Відомості про авторів</b> .....	116

## МИСТЕЦЬКІ ПОРТРЕТИ

БРЕНЮК А. Г., СИНЮК В. А.

### МИСТЕЦЬКИЙ СВІТ МАР'ЯНИ ЛЕОНТЮК

Неабиякого значення в наші часи набуває духовне та функціональне відродження мистецької образотворчої культури, аналіз стилів, художніх течій та нуртів, місце в них людини, розуміння власного етносу, творчі прояви в різних видах візуальних мистецтв, популяризація й доведення переваги духовного над матеріальним. Багато молодих митців, що отримують професійну художню освіту, спроможні вирішити означені питання. Однією з таких особистостей є Мар'яна Леонтюк, яка у 2020 році завершила повний курс навчання й захистила кваліфікаційну магістерську роботу зі спеціальності «Реставрація живопису» в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.



Мар'яна Леонтюк – випускниця Антонінського ліцею, що на Хмельниччині. Майбутня художниця народилась 24 листопада 1995 року. З 2002 до 2011 року навчалась у місцевій школі. Тут вона навчилася писати, малювати, розмірковувати над тим, що її оточує. Тут вона знайшла свій

світ і побачила його очима художника і філософа. У 2011 році вступила до Кам'янець-Подільського коледжу культури та мистецтв, який закінчила у 2015 році. Затим продовжила навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті.

У червні 2018 року була учасницею програми «Мистецтво без кордонів» у Німеччині (м. Мольберген), де відбулася виставка, на якій експонувалося 14 плернерних робіт Мар'яни. За підсумками програми здобула I місце в номінації живопис «Марина» за пейзаж «Берег Північного моря» та гран-прі програми «Мистецтво без кордонів».

06-15 березня 2020 року брала участь у III Всеукраїнській виставці жіночого портрета, що відбувалася у виставкових залах Центрального будинку художника в Києві. Експонувала автопортрет олійними фарбами на полотні під назвою «Зміни».

За період навчання в університеті опублікувала 4 наукові статті – «Жанрові особливості натюрморту» (2017), «Копіювання живописних творів Пітера Класа як один із засобів удосконалення художньої майстерності майбутніх художників-реставраторів» (2018), «Переоцінка ролі розчистки в процесі реставрації живопису» (2020), «Подільський іконопис як самобутнє явище в українському іконописі» (2020).

Перемогла в конкурсі «Кращий студент Кам'янця-Подільського – 2020» у номінації «Митець». Здобула премію Хмельницької ОДА в номінації «За мистецькі досягнення».

Художня палітра Мар'яни Іванівни Леонтюк надзвичайно самобутня й оригінальна, багатогранна й різноманітна. Сьогодні ми не можемо говорити про її художню школу й неомодерністську новаторську манеру. Проте не проходить повз нашу увагу її неповторне світосприйняття, оригінальне тематичне спрямування робіт, техніка їх виконання.

Вона працює в різних техніках, експериментує, наразі ще шукає свій стиль. Пише картини в техніці олійного живопису, акварелі, рідше зустрічається графіка, цікавиться також іконописом. Діапазон творчості Мар'яни Леонтюк охоплює найрізноманітніші жанри, серед яких особливо

виділяються портрет і пейзаж. Різноманітність творів М. Леонтюк говорить про творчий пошук і здатність до експерименту.

Стилістична манера молодої художниці близька до традицій класичного живопису з нотами романтизму і відчутним символічним наповненням. Образи на полотнах найчастіше реалістичні, виконані з безумовною майстерністю і глибоким знанням законів композиційних співвідношень та поєднань кольорів. Мар'яна у своїх творах розкриває різноманітні сюжети, починаючи від неперевершених за просторовістю пейзажних етюдів, архітектурних краєвидів, званих «ведують», і до релігійних сцен.

Душа мисткині тяжіє до олійного живопису, їй цікаво досліджувати техніку творчості старих майстрів та впроваджувати її в сучасне мистецтво у власній інтерпретації. Щоб наситити свою творчість новими ідеями в плані техніки та сюжету, вона виконувала багато копій із полотен відомих світових митців, що дало змогу не лише освоїти різні техніки майстрів, але й підвищити власний художній рівень.

Ці творчі пошуки привели до створення власного автопортрета під назвою «Зміни», де частково використана та інтерпретована класична техніка голландського живопису. Картина написана по теракотовій імпрематурі, яка просвічується, що робить картину цілісною та задає загальний настрій по кольору. Робота написана пошарово, тонкими прописками, через накладання шарів фарби таким чином, аби кожен попередній частково просвітлювався під наступним. Це створює ефект глибини та просторовості на роботі. Загалом робота вийшла досить цікава та незвична, на ній присутня дуже мала палітра кольорів, але це не псує її, а, навпаки, додає певної цікавизни. Загальна ідея досить символічна: героїня обрізає власне довге волосся, що часто символізує зміни, робота тонко передає глибокі почуття й переміни, що очікуються в житті.



Портрети займають особливе місце у творчості Мар'яни Леонтюк. Авторка майстерно передає порухи людської душі, характер людини на полотні, поєднує портрет з тонкими флористичними нотами на другому плані. Практично всі портрети, виконані художницею, реалістичні та досить глибокі.

Портретний жанр представлений низкою чоловічих і жіночих постатей в оточенні природного чи інтер'єрного простору. Серед портретів яскраво представлений автопортрет, у якому художниця інтерпретує себе в різноманітних образах, що наближує роботи такого типу до жанру тематичної композиції.

Портрети художниці сповнені характером, вигідно виділяються на обраному фоні, що посилює глибоку передачу психології образу, підкреслює інтимний характер кожної моделі. Будучи людиною тонкого душевного строю, Мар'яна підмічає у своїх полотнах найвагоміші риси кожного зображуваного й ненав'язливо підкреслює їх з допомогою кольору, поз і розміщення на площині. Її автопортрети виконані фахово, більшість з них була прийнята до експозицій на всеукраїнських виставках останніх років, що свідчить про зрілість та професіоналізм, які вдалося здобути під час творчого росту в процесі навчання.

Пейзажі Мар'яни Леонтюк охоплюють як міські та сільські види, так і куточки дикої, не перетвореної людиною природи. Важливе місце серед робіт пейзажного жанру належить зображенню архітектури. Тут художниця шукає цікаві ракурси архітектурних пам'яток, експериментує з композицією, що в більшості творів представлена фрагментарно.

Манера художниці близька до реалізму, проте в окремих творах, зокрема пейзажах, яскраво проявляються риси імпресіонізму. У деяких етюдах проглядаються сміливі колористичні нотки постімпресіонізму і навіть фовізму.

Особливо їй вдаються легкі, прозорі, виконані в один прийом, акварелі, виконані в техніці аля-прима. Акварельні композиції виглядають незаймано чистими, написаними переважно у світлих тонах, з відчутною повітряною перспективою і просторовим наповненням.

Акварельні роботи стають більш експресивними, мисткиня не домагається точності і плавності. Їй подобається акварель із кляксами, мазками, напівпрозора. Тоді вони більш живі й цікаві. Ці акварелі зазвичай написані в ніжних, пастельних тонах, найчастіше це етюди-ведути. Часто образи на картинах наповнені символічним звучанням і несуть певний меседж глядачу. Як от картина із соняшниками «Незламні».

У закладі, де здобувала освіту художниця (Антонінський ліцей Антонінської селищної ради Хмельницького району), розгорнута постійно діюча експозиція робіт художниці. Авторське вирішення теми «Світ, який мене оточує» – швидше хронометражне фіксування того, що швидко змінюється, що ще збереглось і потребує уваги. Ці роботи виконані в техніці швидкого малювання аля-прима. Це картини одного настрою. Хронологічно вони виконані впродовж одного тижня. Експоновані пленерні роботи виразно передають настрій художниці. При цьому погодні умови стають домінантою настрою. Авторці важливо спіймати тінь у русі. Імпресіоністичне начало всіх представлених робіт надзвичайно виразне.

Відчувається, що в основі її робіт музично-гармонійне сприйняття світу, прагнення осягнути буття очима свого таланту, сприйняти і відтворити світ, яким вона його бачить. Її полотна торкаються найтонших струн людської душі і звучать як хвилююча мелодія. У роботах відсутні яскраві сонячні кольори. Але картини не навівають смутку, навпаки, налаштовують на роздуми про малу батьківщину, про минуле, про прийдешнє. Акварелі відрізняються філософською глибиною, передають бажання художниці примусити глядача замислитися над швидкоплинністю життя і вічністю історії.

Багато часу художниця також приділяє реставраційній творчості. Так, працюючи над бакалаврською роботою, а саме реставрацією старообрядної ікони «Целебник», яка мала величезну кількість втрат, вона паралельно освоїла іконописну техніку, у результаті чого була створена ікона «Святий Миколай».

Особливо Мар'яні Леонтюк вдаються легкі, прозорі, виконані в один прийом, акварелі в техніці «аля-прима». Акварельні композиції виглядають незаймано чистими, написаними переважно у світлих тонах, з відчутною повітряною перспективою і просторовим наповненням.

Серед доробку мисткині можна помітити твори різного ступеня завершення. Значну частину цих робіт можна розглядати як самодостатні, завершені роботи, інші – лише як ескізи, які авторка використовує для своїх майбутніх живописних композицій.

Художниця часто підбирає для своїх робіт незвичайні формати й несподівані ракурси, з яких малює натурну постановку або людину.

З огляду на жанровість важко простежити пріоритети художниці у виборі сюжетів. У її творчості можна зустріти і краєвиди, і портрети, і сюжетно-тематичні композиції. Простежується тяжіння до інтеграції непеєднаних речей в одній картині, до зображення фантазмагорій, небилиць тощо. Їй рівною мірою підкорюються завдання, пов'язані з реставрацією живописних композицій, копіями творів видатних художників, виконанням натюрмортів, оголеної натури, подільських краєвидів, сюжетних робіт у стилі «фентезі» та ін.

Характерною особливістю частини робіт також є чітко виражений композиційний центр, прописаний більш світлою або темною плямою щодо навколишнього оточення. Вміло використовуються світлотіньові ефекти для виділення фрагментів картин та акцентування центру.

Не менш віртуозно художниця володіє створенням колориту твору, який завжди підкреслює основну ідею композиції.

Як бачимо, щодо технік втілення художніх творів, то в основному мисткиня звертається до акварелі (швидкі етюди, написані в манері аля-прима) та олійного живопису (тематичні композиції довготривалого характеру).

В окремих роботах художниця вдається до тінебросо, в інших, навпаки, відмовляється від глибоких тіней і надає перевагу світловим градаціям.

У сукупності все це говорить про неабиякий інтелект у сферах художньої спрямованості, визначеність мистецьких пріоритетів, відповідних часу, обставинам і регіональним особливостям, перебуванням на територіях Поділля й досить значним знанням про ці терени тощо. Як весь світ мистецтва складається з різноманітних «скелець», що, доповнюючи один одного, утворюють непередбачувану й неповторну стилістичну єдність, так у мистецькому доробку Мар'яни Леонтюк переплелися відголоски різних шкіл, культур і ментальностей. Молода художниця лише починає свій шлях у мистецтві, проте в її творах уже можна побачити як власну творчу манеру, так і свідому тематичну спрямованість.

Частинка свідомості молодій художниці назавжди вплетена в мереживо, що являє собою мистецьку спадщину Поділля. А сама Мар'яна стала невід'ємною складовою художньої аури рідної землі.

Творчий шлях художниці лише починається. Віримо, що вітчизняна художня школа поповниться оригінальними творами митця.

*ВАСЮРА З. В.*

**ДОЛЮК ІВАН ПЕТРОВИЧ – ВИНАХІДНИК, ПИСЬМЕННИК**

Велич кожного краю – у людях, які тут жили, живуть і вічно будуть жити. А особливо в тих людях, котрі своїми справами зробили внесок у розвиток культури й науки. Хто ж прославив наш край? Хто є прикладом того, як треба працювати, досягати поставленої мети?

Одним із таких митців був Долюк Іван Петрович. Народився Іван Петрович Долюк у 1940 році в с. Кульчинки Красилівського району Кам'янець-Подільської (зараз Хмельницька) області у великій багатодітній родині. Був шостою, передостанньою, дитиною. У дитинстві йому довелося пережити Другу світову війну, голод 1946-1947 років. Батько його загинув на війні в 1944 році, і матір самотужки виховала своїх дітей.

З раннього дитинства Іван Петрович почав писати вірші. В одному з них він чітко відображає трагічні воєнні події:

...Я не дитина – сирота війни.

Я проклинаю нищівну машину!

Закінчивши на відмінно, з похвальною грамотою, сільську семирічку, Іван вступає в Яворівську школу художніх ремесел (Львівська область), де отримує спеціальність столяра червонодеревця 6-го розряду. Три роки (1957-1960) працює столяром у Хмельницькій мебельній артілі, одночасно для здобуття середньої освіти вчиться у вечірній школі, яку закінчує зі срібною медаллю. У 1960-1965 рр. – навчання у Львівському лісотехнічному інституті.

Отримавши кваліфікацію інженера-механіка з механічної технології деревини (пізніше в заочній формі навчання здобув ще одну освіту інженера-механіка сільського господарства), за направленням декілька місяців працює в м. Актюбінськ (Казахстан) старшим інженером-конструктором меблевої фабрики при виправно-трудої колонії. Одночасно, там же, викладає спецтехнологію в профтехучилищі. У 1965-1966 рр. – служба в армії (Ашхабад, Туркменія). Отримавши в 1967 році в Міносвіти України

направлення в Полтаву, працює інженером, головним інженером, директором на деревообробних підприємствах, інженером, старшим інженером, головним спеціалістом, науковим співробітником, провідним конструктором у проєктних і наукових організаціях.

З молодих років Іван Петрович виділявся як людина допитлива, творча, цілеспрямована. Це помічали оточуючі й керівники організацій, де він працював. У 27 років його призначають головним інженером деревообробного заводу, у 30 років – директором ДОКу. Творча робота (в проєктних і наукових організаціях) «засмоктала» Івана Петровича. Він цілодобово живе наукою, виконує найскладніші проєкти. Майже всі його творчі роботи є справжніми винаходами. Якщо стояв підпис Долюка І. П., цьому проєкту довіряли без додаткових перевірок, додавали «зелену вулицю» до впровадження. Впровадження у виробництво виконаних ним робіт (авторських винаходів) дало державі багатомільйонний економічний ефект. Винаходи Івана Петровича впроваджені як в Україні, так і в інших республіках колишнього Союзу. Дві його роботи експонувалися на ВДНГ (Москва) й отримали диплом, срібну і бронзову медалі. Одна робота посіла перше місце в обласному конкурсі. Значну частину трудової книжки Івана Петровича займають записи про заохочення за успіхи в праці, громадській діяльності: подяки, грамоти, премії, медалі і спеціальні значки, занесення на Дошку пошани. Ще у 19-річному віці його фото було занесене на Хмельницьку міську Дошку пошани. Про його творчу діяльність багато пишуть в обласній газеті. Чимало його наукових статей надруковано в спеціальних виданнях. Долюк І. П. має чотири десятки авторських свідоцтв і патентів на винаходи, впровадив у виробництво немалу кількість вагомих рацпропозицій. За десятки років наукової діяльності виховав цілу плеяду науковців-конструкторів.

Іван Петрович Долюк не лише науковець і винахідник, він ще й поет-лірик. У 2004 році було видано першу збірку його віршів, а у 2010 році – збірку

віршів «У колі друзів і рідних». У цій збірці широка читацька аудиторія знайде чимало переконливих, правдивих відповідей на найважливіші події і факти цілої епохи, перелитих у доволі мудре поетичне слово автора. Іван Долюк був палким патріотом України, неперевершеним пропагандистом усього українського, борцем проти тих, хто паплюжив українську мову, історію й сьогодення.

Ми – нескорена країна, горда!

Неба синь і золото пшениць

На поталу не дамо нікому –

Ні синів, ні кришталю криниць.

Вірші писав російською та українською мовами, але кожен вірш відображав його глибоку любов та повагу до Батьківщини, рідного села, своєї родини, друзів. Декілька його віршів покладено на музику. Для нас особливо близьким є вірш-пісня «Кульчинківський вальс», написаний Долюком І. П. у 2008 році та покладений на музику Сліпаком В. О.:

Під небесами прозорими милі долини й горбки –

Наче художником створене славне село Кульчинки.

Моє серце прикуте до долі, тут майбутнє моє і батьки,

Незабутнє минулого дзвони... Рідне село Кульчинки.

На пенсію Іван Петрович пішов у 69 років, маючи загальний трудовий стаж 53 роки й отримавши наукову пенсію. Помер Долюк І. П. у 2018 році.

### Використані джерела інформації:

1. Долюк І. П. У колі друзів і рідних. Полтава: «Форміка», 2010.
2. Живи і возрадуйся, роде наш красний. Робота учасників експедиції «Моя Батьківщина-Україна» – учнів Кульчинківської загальноосвітньої школи I-II ступенів. Керівник: Васюра Зоя Вікторівна. 2013.



*ВІДЛАЦЬКА О. С.,  
МАЙСТРУК Г. І.*

## **ТВОРЧІ ГРАНІ ТАЛАНОВИТОГО МИТЦЯ**

Кам'янець-Подільський багатий своїми талантами, яскравими та цікавими особистостями. Серед них є художники, поети, письменники,



фотокореспонденти. У цій когорті чільне місце займає Качковська Наталія Броніславівна, керівник гуртка, методист народного художнього колективу студії образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Колорит» Центру дитячої та юнацької

творчості. Народилася в Кам'янці-Подільському 10 липня 1978 року. Батько, Качковський Броніслав Броніславович, працював головним інженером, начальником цеху міського хлібозаводу; мати, Качковська-Гомілко Галина Олександрівна, – викладачем кафедри мовознавства Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту імені В. П. Затонського.

Наталія навчалась у загальноосвітній школі № 14 та педагогічному ліцеї, який закінчила з відзнакою й була нагороджена золотою медаллю. Також з відзнакою завершила навчання в дитячій художній школі, далі вступила в Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут.



У 2004 році закінчила магістратуру Кам'янець-Подільського державного університету за спеціальністю «Педагогіка й методика середньої освіти. Образотворче мистецтво» і стала працювати керівником гуртка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Колорит» Центру дитячої та юнацької творчості. У 2005 році гурток отримав звання «Зразковий художній колектив», яке було підтверджено у 2010. У 2015 році гуртку присвоєно почесне звання «Народний художній колектив», а педагог отримала відзнаку Кам'янець-Подільського міського голови «За заслуги перед міською громадою». У 2016 році, здобувши перемогу на міському етапі, згодом і на обласному, стала однією з кращих на заключному етапі Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» та нагороджена дипломом за III місце в номінації «Керівник гуртка декоративно-ужиткового мистецтва» художньо-естетичного напрямку.

За 20 років роботи з дітьми яскраво проявився її таланти художника, учителя, майстра. Наталія Броніславівна навчає своїх гуртківців бачити прекрасне в простому й щоденному, модне і креативне в старовинно-народному, не забувати, що найважливіші в житті речі – зовсім не речі. Секрети її педагогічного успіху, як не дивно, починаються з НЕ:

- не поспішай в очікуванні дива й будь готовим до зустрічі з ним у дитині;
- не вчи гуртківця так, як вчили тебе: часи змінюються, змінюючи нас усіх;
- не нотаціями й не повчаннями можна навчити, а особистим прикладом, особистим бажанням.

І перетворюються оці педагогічні НЕ на перші творчі рейтингові позиції досягнень гуртка, на багаторічну систему зайнятості дитини в гуртку з наймолодшого віку до моменту вступу у виші, на активну громадянську соціальну позицію вихованців, на створення виставки дитячих робіт

справжніх витворів мистецтва, запорукою чого є яскравий творчий дует «учитель-учень».

Качковська Н. Б. використовує у своїй роботі інноваційні форми та методи, володіє класичними основами живопису, малюнка, композиції, нові образотворчі техніки, такі як: пісочна анімація, декоративно-прикладні техніки – артнитка (*нитка, що малює*), тістопластика – ліплення із солоного тіста, подільська народна іграшка, нетрадиційне ткацтво, сучасні техніки малярства та рисунку, акварелі й пастелі, пап'є-маше й текстилю, бісеру і вторинного матеріалу, батику, гіпсу.

Наталія Броніславівна створила творчу майстерню з обладнаними виставковими вітринами, у яких зберігається та поповнюється навчально-методичний матеріал, створюються тематичні експозиції, демонструються кращі роботи гуртківців та керівника, які є експонатами виставок у міському та районному Будинках культури, виставкових залах Старого міста. Витвори педагога вирізняються оригінальністю, змістом, національним колоритом і є окрасою звітних концертів та фестивалів різних рівнів.

05 жовтня 2016 року в міській картинній галереї відбулося відкриття виставки творчих робіт її вихованців. Керівник, душа й натхненник колективу, Наталія Качковська, збрала під своє мистецьке крило всіх, хто любить живопис, вкладає свій талант та відточує майстерність. Виставка «Творчі грані» – це голос саме тих молодих людей, хто розуміє, що хоче жити творчістю, і для кого не достатньо лише «просто хобі». Для кого важливо переконати оточуючих, що це серйозна діяльність. Діяльність щодо обстоювання власного бажання цілеспрямовано займатися творчістю й навчитися жити натхненням, не позбавляючи свою музу крил.

З 2010 року Наталія Броніславівна опановує новий нетрадиційний вид образотворчого мистецтва, а саме пісочну анімацію Sand art. Завдяки чарівним властивостям піску під її руками оживають казки, поеми, новели, драматичні

твори. Вивчення пісочної анімації, що інтегрує в собі такі види мистецтва як музика, анімація, графіка, дала можливість «оживити» образотворче мистецтво і створювати повноцінні виступи вихованців на заходах різного рівня, що є ознакою зовнішньої інтеграції. З великим задоволенням глядачі переглядають літературно-музичну композицію «Жіноча доля у світі – це любов» [3], привітальні ролики до урочистих подій державного та міського значення, супровід великих концертних програм «Віденський бал» [4], виступ на творчому вечорі, присвяченому 200-річчю від дня народження великого Кобзаря [5], роботи на різні теми: «Вітаю маму», «Центр дитячої творчості – плекаємо творчу особистість» [6], «Наша казка». Завдяки пісочній анімації створюються серії динамічних малюнків. Через рух кисті й пальців майстриня надає піску різноманітні форми, що утворює двомірне зображення, яке коригує, трансформує в новий образ або зовсім стирає з поверхні. У звітному концерті театру сучасної драми «Тандем» та народного художнього колективу «Колорит» під назвою «Лебеді материнства» (2015 рік) інтегрувалися такі види творчої діяльності: художнє читання, театр, пісочна анімація, відеопрезентація. Така інтеграція є потужним стимулом для молоді в розвитку творчості, національної свідомості, культури. Продовжуючи традиції українського народу, створили серію авторських жіночих головних уборів та сучасних стилізованих суконь з орнаментом, виконаним у техніці акрилового розпису. Показ колекції став одним з ключових моментів заходу «Лебеді материнства».

Найвагомішою заслугою Наталія Броніславівна вважає особисту участь у XIV Festival de Folclore Valle de Mena, що проходив в Іспанії. Там вона представляла Україну пісочною анімацією «Пливе кача», у якій розкривала трагічні події на Майдані. Хвилювання та відповідальність були неймовірними, та прихильне сприйняття глядачів, які не просто переглядали, але і співпереживали, стало найкращою винагородою за виконання

анімаційного ряду [1]. Окрім цього, вона представляла виступом пісочної анімації кожну з країн учасників на відкритті та закритті фестивалю [2].

Серед інших методик педагог володіє технікою тістопластики як способу технічного впровадження елементів малої скульптурної форми. Вона розписує готові форми, характерні для подільського регіону: свищики – чайки, антропоморфні скульптури – «баби», «барини». Вони зберігаються на виставкових полицях у майстерні автора.

Наталія Качковська є майстром таких видів декоративно-прикладного мистецтва як «Художня текстильна лялька», «Мотанка», «Лялька з ниток», «Нетканий гобелен», «Художнє ткацтво». Вона займається акриловим розписом тканин, паперопластикою, текстильною пластикою, ткацтвом, пірографією, художнім плетінням, витинанкою, декупажем, ізониткою, виробами зі шкіри, холодним фарфором тощо.

Творчу дитину може виховати тільки педагог, який знаходиться в постійному творчому пошуку. Наталія Броніславівна – митець. А душа митця ніколи не заспокоюється й не буває задоволеною. Кожний витвір мистецтва – це нове життя майстра, а також його новий світ. Символічна назва народного художнього колективу «Колорит» уособлює колорит почуттів, схожий із колоритом палітри, що рветься на невинно чистому полотні, бризкає фонтаном фарб із сокровенних глибин душі талановитого педагога.

### Використані джерела інформації:

1. Качковська Н. Б. Пісочна анімація. Пливе кача [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=VoIP0hWOA-4>. – Назва з екрану. [08.12.2016 р.].

2. Качковська Н. Б. Пісочна анімація [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/FestivalFolcloreMena/>. – Назва з екрану. [08.12.2016 р.].

3. Качковська Н. Б. Пісочна анімація. Жіноча доля у світі – це любов [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.youtube.com/watch?v=pMw\\_2biehNk](https://www.youtube.com/watch?v=pMw_2biehNk)

4. Качковська Н. Б. Пісочна анімація. Віденський бал [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=qX0CbdfZiFA>

5. Качковська Н. Б. Пісочна анімація. Творчий вечір до дня народження великого Кобзаря [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gQ68bQRlzl0>

6. Качковська Н. Б. Пісочна анімація. Центр дитячої творчості – плекаємо творчу особистість [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=iR2KkU1x8Kg>

ГОНЧАРУК В. Б.

### КОБЗАРСЬКА РОДИНА

*Відкрита та чуйна душа – ось,  
що по-справжньому надихає  
в мистецтвіє.  
О. Бестужев*

З давніх-давен Кам'янець-Подільський славився своїми митцями. Адже митець – це не лише письменник, поет чи музикант, це людина-професіонал своєї справи; ним може бути кожен: і танцюрист, і музикант, і скульптор, й архітектор – якщо робить вклад у мистецтво...

Нині, у період становлення української державності, національної свідомості українського народу, відродження національної культури, великої ваги набуває питання освоєння своєї народної спадщини. Воно може бути

вирішене лише через виховання молоді в дусі поваги до національної культури, зокрема до української музичної творчості.

Твори української народної музики мають великий виховний потенціал. У народних творах у художній, образній формі відтворюється національний характер, психологія, трудова діяльність народу, його ідеали.

Однією з видатних митців Кам'янець-Подільського є Чабан-Чайка Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва та член Національної спілки кобзарів України.

Світлана Володимирівна народилася 04 квітня 1968 року в с. Соколівка Ярмолинецького району Хмельницької області.

У 1973 році пішла в перший клас Соколівської середньої школи та паралельно навчалася в Ярмолинецькій дитячій музичній школі по класу бандури. У 1982 р. закінчила Соколівську ЗОШ Ярмолинецького району Хмельницької області, у 1985 р. – з відзнакою Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище. У 1985-1989 рр. Світлана навчалася в Рівненському державному інституті культури, по закінченню якого (з відзнакою) отримала вищу освіту за спеціальністю «Культурно-освітня робота». Після закінчення навчання впродовж 1989-1990 рр. обіймала посаду завідувача відділу культурно-масової роботи БК «Термопластавтомат» у м. Хмельницькому.

З 1990 року – Світлана Володимирівна на викладацькій роботі в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

У 1992-1995 рр. навчалася в аспірантурі Київського університету імені Тараса Шевченка. 29 червня 1995 року на спеціалізованій вченій раді Київського університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки» захистила кандидатську дисертацію на тему: «Формування професійно-педагогічного інтересу до музичної народної творчості в майбутніх учителів початкових класів» (науковий керівник – доктор

педагогічних наук, професор Коваль Л. Г.). Цього ж року було здобуто науковий ступінь кандидата педагогічних наук. У 1998 році рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України Світлані Володимирівні присвоєно вчене звання доцента кафедри музики.

У науковому доробку Чабан-Чайки С. В. – біля 100 друкованих праць, серед яких монографії, навчальний посібник та методичні рекомендації.

Доцент Чабан-Чайка Світлана бере активну участь у міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, керує студентським науковим гуртком «Кобзарство України», члени якого виступали зі своїми статтями на звітних наукових конференціях студентів та магістрантів.

Чабан-Чайка С. В. – дослідниця української народної музичної творчості, народознавства, історії кобзарства, бандуристка. Вона очолює Кам'янець-Подільський міський осередок Національної спілки кобзарів України, який популяризує традиційне кобзарське й бандурне мистецтво та діяльність якого сприяє відродженню української культури та духовності. Член Національної спілки кобзарів України (НСКУ, 2002), член Національної Всеукраїнської музичної спілки (НВМС, 2005), лауреат міжнародних та всеукраїнських конкурсів та фестивалів. Засновниця тріо бандуристок «Срібні струни», народного ансамблю бандуристів «Чарівні струни» та учасниця сімейного гурту «Собор» – переможець численних міжнародних та всеукраїнських конкурсів та фестивалів. У творчому доробку гурту «Собор» – два диски (20 вокальних творів у власному аранжуванні) і майже сотня музичних композицій. Знання в Україні та за її межами колектив підтримує тісні творчі зв'язки з Національною заслуженою капелою бандуристів України ім. Г. Майбороди, Київським та Харківським кобзарськими цехами, Львівським лірницьким цехом, Стрітівським педагогічним коледжем кобзарського мистецтва. Кращі зразки репертуару «Собор» записано на



студіях Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії (2003) та Національного радіо (2004, 2005).

Початок творчої діяльності сімейного гурту «Собор» – березень 2002 року. Назва «Собор» виникла з прагнення об'єднати українців навколо рідної пісні, бандури, поезії, музики та мови.

Сімейний гурт «Собор» є ініціатором, організатором та учасником Шевченківських днів, громадсько-політичних акцій, творчих звітів-концертів, сольних концертних програм, з'їздів Національної спілки кобзарів України, міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, семінарів, круглих столів з питань розвитку української культури та кобзарства. Світлана Володимирівна бере активну участь у складі журі мистецьких конкурсів та фестивалів.

Гурт «Собор» є лауреатом міжнародних і всеукраїнських конкурсів та



фестивалів: «Під срібний дзвін бандур» (Миколаїв, 2003), «Вересаєве свято» (Чернігівщина, 2003, 2006, 2013), патріотичної пісні ім. Романа Шухевича (Хмельниччина, 2004, 2006), «Струни вічності» (Вінниця, 2005,

2010), «Артпалітра» (Київ, 2005), «Буття українців» (Київ, 2005), «Зустрічі з Зурбагані» (Феодосія, 2005, 2006), «Срібні струни» (Тернопіль, 2006), «Червона калина» (Рівненщина, 2009, 2011), «Подільський піснецвіт» (Хмельницький, 2013), «Кобзарська родина» (Луцьк, 2013).

Учасник мистецького фестивалю «Родослав – 2020» – гурт «СОБОР» у складі Богдана, Світлани та Миколи Чайок (син, мати та батько) відомий не тільки в місті над Смотричем – Кам'янці-Подільському, але й в Україні.



Кращі зразки репертуару колективу записано на студіях Хмельницької, Вінницької та Волинської телерадіокомпаній та Національному радіо. У творчому доробку – два диски й майже сотня композицій. Вони часті гості як на міських, так і всеукраїнських конкурсах, патріотичних заходах.

Імена Світлани та Миколи Чайок закарбовані в книгах про українських бандуристів: «Українські кобзарі, бандуристи, лірники», «Ансамблі бандуристів». Їх добре знають в Україні. У конкурсах бандуристів вони завжди в першій трійці переможців. Неодноразово сім'я Чайок ділила сцену з такими метрами, як: Тарас Компаніченко, Михайло Хай, Володимир Єсипок, Сергій Захарець, Національна заслужена капела бандуристів України та іншими. Світлана та Микола Чайки – очільники Кам'янець-Подільського міського осередку Національної спілки кобзарів України, який популяризує традиційне кобзарство й бандурне мистецтво.

Наймолодший учасник сімейного гурту співак та бандурист Богдан Чайка – неодноразовий переможець регіональних та всеукраїнських конкурсів: «Миколайчук фест», патріотичної пісні імені Романа Шухевича, «Волинський кобзарик», «Кобзарська юнь України», «Кобзарському роду нема переводу!», «Я – артист-ОНЛАЙН» та інших.

Творчий доробок складається з власних творів, обробок українських народних пісень та інструментальної музики для бандури і ансамблю бандуристів. Деякі з них надруковані в книгах: «Пісне моя зоряна», «Душі моєї хвилювання», «В серці маю Україну», «Музиканти Кам'яниччини», у хрестоматії «Дзвінки голоси».

Лірико-патріотична пісня на вірші В. Матвієнка «Заповідане» посіла належне місце в репертуарі вокально-інструментальних колективів та ансамблів: чоловічого квартету бандуристів «Чарівні струни» (керівник Чабан-Чайка С. В.), дуету «Собор» (керівник М. Чайка), дуету відомих бандуристів – заслуженого діяча мистецтв України В. Горбатюка та народного

артиста України В. Єсипка, ансамблю бандуристів під керівництвом В. Іщенко «Соколики» в м. Чернігові, ансамблю учнів молодших класів Олександрійської гімназії м. Києва, ансамблю «Козаченьки» із с. Білка, що на Житомирщині, учнівського ансамблю с. Соколівка на Хмельниччині.

Світлана Чабан-Чайка нагороджена Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, Центрального комітету профспілок освіти і науки України, Національної спілки кобзарів України, Хмельницького обласного управління культури і туризму, обласного учбово-методичного центру культури Поділля, обласного відділення українського фонду культури, Кам'янець-Подільської міської ради міськвиконкому, Кам'янець-Подільського міського відділу культури.

Чабан-Чайка С. В. викладала основний музичний інструмент, гру на народних інструментах, додатковий музичний інструмент, концертмейстерський клас, виконавську майстерність з фаху, народознавство та музичний фольклор України, історію кобзарства, українську міфологію та фольклорну збирацьку практику. Сьогодні ще й керує написанням дипломних та магістерських робіт.

Наукові інтереси доцента Чабан-Чайки С. В. зосереджені на дослідженні актуальних питань мистецької освіти, психології творчості, підготовці компетентних фахівців у галузі мистецької та шкільної освіти.

Світлана Чабан-Чайка та Микола Чайка разом із сином Богданом живуть українськими народними традиціями: обрядовими, народними композиціями, піснями та романсами українських композиторів, а акомпанує їм наш істинний правічний музичний інструмент – бандура.

**Використані джерела інформації:**

1. Жеплинський Б. М. Кобзарськими стежинами. Львів: Край, 2000. С. 212, 218.

2. Жеплинський Б. М. Мої дороги: книжка друга. Дороги сибірські. Дрогобич: Коло, 2010. С. 59-60.
3. Чабан-Чайка С. В. Собор на генному рівні: Подолянин / С. В. Чабан-Чайка. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 3.
4. Чабан-Чайка С. В. Портфоліо / С. В. Чабан-Чайка. Кам'янець-Подільський, 2019. 77 с.
5. Чайка С. В. Формування професійно-педагогічного інтересу до української народної музичної творчості: монографія / С. В. Чайка. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. 232 с.
6. Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б. Коротка історія кобзарства в Україні. Львів: Край, 2000. С. 56.
7. Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б., Ковальчук М. М. Ансамблі бандуристів. Львів: Галицька видавнича спілка, 2016. 364 с., іл.
8. Кам'янець-Подільський національний університет / Педагогічний факультет: історія та сучасність : стаття про С. В. Чабан-Чайку. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 35.

*ЗАЄЦЬ О. С., КУШНІРУК Л. В.*

## **НАШ ЗЕМЛЯК – МИХАЙЛО МИХАЙЛЮК**

*У дитинстві відкриваєш материк,  
котрий назветься потім –  
Батьківщина.  
Ліна Костенко*



Україна – єдина й неповторна, багата своїми родючими чорноземами, бурхливими гірськими та спокійними рівнинними водами, золотими пшеницями та вишневими садами..., багатостраждальна, і нарешті – вільна! Україна – наша колиска, наш рідний дім! Багато славних синів і дочок народила наша земля – це і хлібороби, й науковці, славні запорожці й митці... Щоби бути справжнім українцем, варто знати рідну мову, свою історію, народні звичаї і свій родовід.

Перлина України – Поділля має багату й цікаву історію, багате воно й на яскраві і творчі особистості. У невеличкому мальовничому селі Пашутинці Красилівського району, що розташоване в самому серці Поділля, навесні 1944 року в простій селянській родині Михайлюків народився хлопчик, якого назвали Михайлом. Дата народження 14 квітня – умовна, бо через військове лихоліття й розруху точної дати родина не пам'ятає. У родині є ще старший син Дмитро 1936 р.н. Хлопці зростали як і багато інших дітей війни босими й напівголодними, проте старанними й добрими. Менший – Михайлик, змалку любив малювати і за першої ж можливості з маленьким хімічним олівцем вмощувався на горбку біля вцілілої церкви й малював... Пішовши в школу, Михайло заслуховувався цікавими розповідями вчителів – Чернової Ганни Іванівни, котра була першою вчителькою, Чернова Олексія Володимировича, котрий у той час був директором Пашутинецької початкової школи, та інших. Михайло старанно вчився і після закінчення початкової школи далі навчався у Веселівській восьмирічній школі. Особливо цікавими були уроки української мови та літератури, які проводили Ольга Іллівна Вавринчук та Андрій Гаврилович Гринюк. Після закінчення восьми класів два роки працював у колгоспі, потім працював на шахтах Краснодону. До лав армії був

призваний і служив у групі радянських військ у Німеччині з 1964 по 1967 роки. Михайло Миколайович і зараз згадує армійські будні з теплом і радістю. Демобілізувавшись і повернувшись до рідного дому, разом зі своїми товаришами Куцом Михайлом, Гринюком Олександром, Панчуком Анатолієм відшукали відомості про всіх загиблих односельчан, вирішили створити пам'ятник. Молоді хлопці розуміли всю серйозність справи, бо ж жоден з них до цього часу таким не займався. Позував Михайлові тоді Панчук Анатолій. Пам'ятник воїнам-односельчанам з викарбуваними іменами загиблих було створено протягом 1967-1968 рр.; це перша велика робота Михайла Миколайовича, яка і донині в центрі села Пашутинці.

У 1969-1978 рр. Михайлюк М. М. – студент Львівського училища прикладного й декоративного мистецтва ім. І. Труща (відділ скульптури) та Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (нині – Академія мистецтв).

Михайлюк М. – автор 125 робіт, і кожна з них він пропустив через себе. Монументальна скульптура – складний творчий процес, у якому поєднується робота з каменем та металом. Проте М. Михайлюк свідомо обрав для себе монументальне мистецтво, хоча талановито проявив себе і в живописі під час навчання у Львові. За словами скульптора, у Львівському училищі його заставляли займатися живописом, бо це в нього досить добре виходило. Сам же він прагнув займатися скульптурою, бо вважає її кращою. Скульптура – вічна, вона викликає серйозне ставлення. У живописі, як щось не вдалося, – порвав на шматки, зім'яв і малюєш знову, а зі скульптурою так не вийде...

Протягом 80-х років М. Михайлюк створив чимало портретів видатних осіб Закарпаття, історичних постатей України. Особливо вдалими вважаються портрети Федора Манайла, Андрія Коцка, Степана Ерзя, Сергія Конєнкова.

Михайлу Миколайовичу вдається влучно передавати характер людини в скульптурі. Він вирізняється своїм підходом до скульптурних портретів. Мало кому це вдається серед скульпторів.

З 1978 року й дотепер працює в Ужгородському коледжі мистецтв ім. А. Ерделі. Розпочав викладацьку діяльність в училищі, коли відділення скульптури було ліквідовано, а кількість навчальних годин за дисципліною «скульптура» на інших відділеннях було зведено до мінімуму. Член Спілки художників України з 1983 року. Лауреат обласної премії ім. Й. Бакшая та А. Ерделі (1996) – за серію скульптурних портретів. Учасник виставок різних рівнів, мистецьких пленерів.

Тепер є завідувачем кафедри скульптури Ужгородського коледжу мистецтв ім. А. Ерделі та головою секції скульптури Закарпатської Спілки художників України. Нагороджений Президентом України званням «Заслужений художник України» за особливі заслуги перед Україною (2017).

Михайлюк М. здобув авторитет передовсім як автор численних скульптурних портретів (зокрема, образи представників творчої інтелігенції, національного руху), меморіальної скульптури (Ужгород. Мукачеве. Виноградів та ін.), композицій на сакральну тематику й тему Материнства, Кохання, Землі. Увіковічив Михайло Михайлюк у своїх скульптурах образи найрідніших – матері Пелагії та дочки Лариси. Його творіння вирізняються різноманітністю та багатством матеріалу (камінь, метал, дерево, кераміка та інші). Встановив в Ужгороді пластичні композиції «Земля» та «Весна» (архітектор – В. Лезу). Вершина багатолітніх творчих здобутків – пам'ятники Тарасові Шевченку та Августину Волошину в Ужгороді. Їхня вагомість визначає не лише високий мистецький рівень образного і пластичного вирішення, а й той високий суспільно-політичний резонанс, який надав новій могутньої сили ідеям українства в Закарпатті.

Михайло Михайлюк говорить: «Я переконаний, що образ у скульптурі створити далеко не просто – майстерно, на професійному рівні. Що ж до конкретного образу Шевченка – це особлива й дуже непроста тема. У кожної людини після янголопречистого періоду відбиваються в пам'яті якісь віхи, котрі височать над рівними, прожитими й напівзабутими, конкретними подіями. Ці віхи періодично, час від часу, заставляють нас ще й ще повертатися до пережитого, робити висновки, постійно бентежать душу й розум. Однією з них для мене, десь наприкінці 40-х років, був образ Шевченка в ряду ікон, прикрашених вишиваними рушниками, в старенькій батьківській хаті на Поділлі, де я народився».

У різний час навчання митець кілька разів брався створити образ Великого Кобзаря, але він, уже зображений, не оживав, не відповідав на внутрішні почуття, залишався німим. Йшли роки, і він знову повертався до образу, та Кобзар усе залишався байдужим, відмовлявся від діалогу. Але настав момент осяяння – зробив три проекти і переконався, що архітектурна ситуація мусить бути вибрана так, щоб фігура була зображена стоячою й у жодному разі не сидячою. Це доказ того, що геній не скорений, як його багатостраждальний народ, він не має права навіть обіпертися на щось. Він мусить стояти міцно, непохитно й гордо, як народ, котрий породив його!

Один з геніальних творів поета «І мертвим, і живим...» закінчується словами: «Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю!». Вони стали прекрасним епіграфом до скульптури. Та не все в житті так просто. Холодна зима 1998 року та передвиборний політико-економічний стан, що склався в місті на той час, поставили під загрозу створення скульптури. Глиняний Тарас мерз у майстерні на Капушанській вулиці, а скульптор, рятуючи своє дітище від загибелі, розпалював вогнище під 4,5 метровою моделлю... Три перепони подолав автор зі своїм дітищем. Після скульптурної та архітектурної почалась «війна» за напис на постаменті. Слова «Обніміться ж, брати мої,...» як



природну частину авторського задуму окремі «розумники» бачити не хотіли. Натомість вигадували різні «цвинтарні» варіанти. Та все ж Шевченко виявився вище політичних ігор. Парадоксально, що пам'ятник Кобзареві було споруджено в Ужгороді, швидше, не завдяки, а всупереч владі.

Згадаймо гіркий афоризм скульптора М. Михайлюка: «Є такі, що так люблять Шевченка, що воліли б зовсім його не бачити. Тепер побачать. І з вікон владних кабінетів – також!».

Не менш ваговою роботою є також пам'ятник президентіві Карпатської України о. Августину Волошину, над яким скульптор працював протягом 2001-2003 років. Пам'ятник встановлено з нагоди 125 річниці з дня народження А. Волошина.

Сподвижницька праця М. Михайлюка яскраво засвідчила про те, скільки може зробити одна людина для загальної справи утвердження Української держави, якщо вона перейнята безмірною любов'ю до рідної землі.

Час зупинити не можна. Нестримно летять роки, пройшла молодість, багато втрачено та й набуто не менше. Усе було в житті скульптора: здобутки і втрати, перемоги й поразки, цікавість і байдужість... Та вся його доля пронизана прекрасним, піднесеним та вічним мистецтвом. Так, саме вічним, адже час як найголовніший критерій мистецького твору зумовлює його довголіття та місце в культурному просторі.

До свого 75-літнього ювілею митець підійшов у зрілості помислів і розквіті творчих сил, у неспокої оригінальних задумів, доброму гуморі і здоров'ї. До цієї дати було приурочено персональну виставку робіт в Ужгороді. Митця поважають і люблять студенти, шанують друзі. За ним – нелегке життя і великий творчий шлях, а попереду – нові здобутки, підкріплені впевненістю й силою власних переконань.

***Згадки про скульптора в книгах, каталогах і періодичних виданнях:***



- Терешко М. Лине пісня над селом. // Зоря комунізму, 1964.
- Серія портретів. // Син Батьківщини. 1965-1966.
- Пісня старого дуба. Малюнки М. Михайлюка. // Радянське Поділля, 1966.
- Кодр Л. Наш кореспондент зустрівся... // Корчагінець, 1968.
- Мельник В. Стоїть солдат. // Радянське Поділля, 1968.
- Земля і люди. // Каталог, 1974.
- Каталог виставки, присвяченої 30-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні. 1975.
- Україна вільна! // Каталог, 1976.
- Анатолій Попов. Сьома молодіжна. // Ленінська молодь. 6 травня 1976.
- Молодь країни. // Каталог, 1977.
- Вадим Ковач. Проблеми майстерності. // Закарпатська правда, 23.08.1979.
- 29 обласна ювілейна виставка творів художників Закарпаття. // Каталог, 1980.

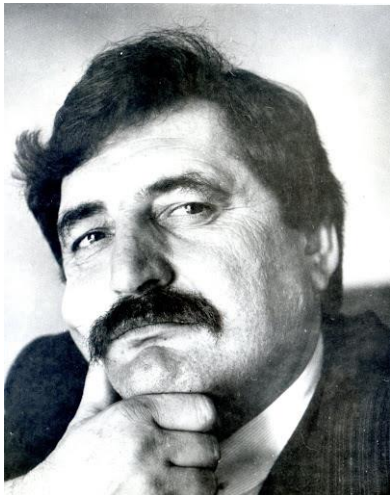
### Використані джерела інформації:

1. Богданова-Борець О., Борець О., Тімков М. Ужгородська шевченкіана. Ужгород-Київ, 1999. С. 5, 11, 13-18, 37, 50-54.
2. Михайлюк М. Молитва душі. Львівська Академія мистецтв, 2003.
3. URL: [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=64941](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64941)

ІОВА В. Ю.

## ВІН ЗНАВСЯ НА КОРОНАЦІЇ СЛОВА

### 1. Осанна!



У світ прийшов цей чоловік, щоби бути на цій землі Поетом, який понад усе любитиме свою Україну. І в час нелегкий, у час зречень і зрад напише: «Україно, не підставлю тебе під камінні хрести, не роздам чужині, жебракам і могилам...». А згодом він усіх нас лаконічно запевнить: «Ісус – усі», «Я – мед академія», поезія і слова – «це божевілля солов'їв». Бо справжня поезія – це як солов'їна пісня – у пів тона не співається. Кажуть, що коли солов'ї співають свої рулади, то в них навіть розривається серце. Щось подібне відбувається і з поетами. Індикатором вивершеності й досконалості творчості поета також є відчуття як духовного щему, болю, так і окриленості, які він переживає й передає читачеві. Полюсом свободи й катарсису означається і творчий шлях Івана Павловича Іова.

Творчість Івана Іова сприймається сьогодні як закономірне явище, бо саме на рубежі третього тисячоліття у своїх поетичних книгах він робить спробу закодувати інтелектуальні можливості людини в царині слова для їхньої Величності, Простору й Часу. І творить поезію не тільки за законами логічної герменевтики, а наповнює її таїною трансцендентності, позачасової загадковості й перспективи.

### 2. «Не випасати троянського коня...»

Доля Україна – наскрізна тема поезії І. Іова. Він часто повторював, що література, яка іде в ногу з життям, є свідком історії, а література, яка іде попереду, означає траєкторію руху суспільства. Останніми його словами були «... і я залишаю тебе в пору таких глибоких снігів і лютого холоду...». І думається мені, що не про холоднечу того свого останнього зимового дня він говорив, а про щось більше, про не кращі тодішні часи в Україні, коли віяло холодом від невігластва й безвиході. Завжди, коли пригадую ці слова, почуття провини, що не полишає мене ось уже кілька років, стає ще гострішим. Направду, чому ми, працьовита нація, плентаємося десь на узбіччі цивілізаційного шляху, адже не такої долі випрошували поети в Господа Бога для нащадків. Щось не те й не так ми робили, писали? Але чи правильно сьогодні чинимо, якщо хочемо вирватись із прокрустової локації через амнезію, намагання вибіркового забуття історії, вилучення класичних творів, переведення троянського коня з ідеології на випас у літературу, у мистецтво. І насторожує й кидає в розпач, що ницість, хамовита ницість лізе в усі щілини і вишукує задля чи політичної, чи злодійської амбітності квазі-ідеали, покручі, чим потворніше, тим лайковіше і видовищніше. І летять кістки у формі порно-, вірто-, кібер-, алко-, нарко-, шоу- в натовп, бо скільки віків вселенське зло рятувалось отим: «Хліба і видовищ». А може, то час космічного хаосу, про який говорив Іван Іов, без якого не може селекціонізуватись... Що? Зерно й полова? Правда? Яка? І для кого? І хочеться переконливо вигукнути, що істина на всі часи була й залишається одна – жити за божою правдою, для добра, але це виходить так дитинно-наївно і викликає поблажливу посмішку й у Майстра, і в Люцифера, і в Пілата, і в Маргарити й навіть у кібергенія. Чому? То яка вона, правда й неправда, любов і зречення?

І вже вкотре виникає потреба повести за собою читача й разом з ним вийти на розлоге поетичне поле, чи зайти в сад, у якому росте так багато

різного, і нагадати, чим треба замилуватись і що плекати, а що вирвати й закинути в небуття. Чи вдасться? Спробую...

Мої милі, молоді максималісти й романтики, скептики, прагматики і критики, обійдіть причілок любові, батьківську хату, відхиліть яблуневу чи вишневу гілку, не наступіть на кущик м'яти чи матіоли, любистку чи чорнобривців, надихайтесь липового нектару, підійдіть до кринички, виловіть жовтуваті груші, які вкинула туди самітня бабуся, щоб у спеку холодненькими почастувати вас і нишком сподіватись, що в різдвяну ніч ви заглянете крізь хуртовину в її чи батьківське вікно, чи в робітню Поета й засієте добром... То ж, заходьте.

### 3. У робітні

Тут – протяг, рвучко відчиняються двері, вітер, вітриган ХХІ століття змітає зі столу поживклі листки, жбурляє під ноги, заважає зосередитися. До тями приводить гуркіт від падіння портрета Поета, то ніби знак, що ми прийшли звідтіль, де в павутинні все: й добре, і зле, де не у великій пошані сьогодні поезія... Хтось швиденько поспішив піднести портрет і знову оцвякував його без рушників і прапорів. Зі стіни чи крізь стіну на нас дивляться його очі. Погляд видається то приязний, то аж суворо вимогливий, немов наказує охопити той огром інтелекту, який він виклав на папері, щоби, бува, вірші не залишалися недоглянутими віршиками-пасинками, щоб «... українське слово було визнане», «... щоб я відомий був не сам собі, а світові озвучена Вітчизна».

Першими в діалог з поетом таки наважуються вступити то Іван Драч, то Микола Жулинський, то Михайло Стрельбицький: «Пророче Іване, твої вірші – то така земля неісходима, що справжньому чоловікові й поетові є що досліджувати, але чи вистачить нам снаги бодай щось осягнути й

рефлексувати в сьогочассі, бо, як сказала Галина Сагач, поетичне слово Івана Іова має певний елітарний присмак, часом його не так легко і просто «розшифрувати».

І як тільки прозвучало слово «розшифрувати», у робітні поетовій починається ювілейний гармидер, який переростає в поцінування чи то намагання щось путне сказати про своє «розкодування творчости» поета.

### 4. Рефлексія й не тільки...

Чим наповнена творчість І. Іова: онтологічним, філологічним, історико-політичним еквівалентом, чого більше? Що є основним інтегралом поезики І. Іова: філософська заглибленість чи філологічна унормованість, класицизм чи модернізм? У цьому контексті про його творчість можна говорити, інтерпретуючи Є. Барана, що вона... «у межах, поза межами й на межі». У межах класицизму, поза межами класицизму, на межі модернізму й постмодернізму. Але в яких би межах чи поза межами він не писав, поет завжди перебував під інтегралом свободи, пошуку істини й утвердження добра в людських душах. Ідея національної свободи присутня через усю творчість Іова. Його поетичні твори являють собою візіонерське втілення як літературних, так і суспільних перипетій ХХ століття в Україні. У світі сущому шукав гармонію і красу в різноманітності й русі. Ці пошуки увінчалися взаємопроникненням трьох модусів його поезії – минулого, сучасного й майбутнього. Уміння вибудовувати діалог минулого з новим означає динаміку, рух творчого процесу поета. «Що є час, то – протяжність у часі, але чого? Суєтності, багатства?». У творчості І. Іова це питання постійно присутнє. У віршах «Пісковий годинник», «Марнота марнот», «Вічністю живемо» він стверджує, що лише людська душа, її вічність є найпротяжнішою в часі. Мистецтво його класичної поезії – це простір ідентифікації людського

життя, розлоге енергетичне поле, де з високою майстерністю поєднані дослідження історичної архітекτονіки з проекцією на нашу сучасність. Поліфонічність звучання людської душі, проблема людини і її складних стосунків зі світом і із собою, людської самотності, нівелювання індивідуальності тоталітарним режимом – це мотиви не тільки класичних віршів Івана Іова, а й авангардових, візуальних («Ворон»). Динаміка є важливою ознакою його поезії не тільки в часових вимірах, свої вірші він розкладає на варіанти, на частини, синтезує в тексти і творотексти, розділи, цикли (Цикли: голодомор, козацький, скіфський).

Метафоричний образ стає в нього вищою правдою в будь-якому контексті, а звукова техніка є самостійним фактором естетичного сприймання, що ще раз потверджує оригінальність його творів.

Унікальність творчості І. Іова в тому, що естетика слова в нього дуже близька з філософською естетикою, що вдається не кожному поету чи митцю. Маркери його поезії – це рух і різноманітність, що, власне, і притаманно загальній філософській естетиці і праксеології (ст. В. Іової «Естетичний вимір»). Тому, означуючи футуризм Іова, маємо сказати, що він таки ближчий до європейського з його принципом динаміки поетичного процесу, аніж до російського з його «самовитим словом».

Мистецький процес Івана Іова – це динамічна субстанція, це шукання істини через рух, вибудовування нової естетичної системи.

Він розумів, що попри цілісність людського буття «Я» ламається, а натомість настає процес розщеплення людської свідомості. Саме це і спонукало поета до експериментальних пошуків, пізнання як окремої людини, так і героїчного, трагічного, а інколи гротескного обличчя нашої епохи й розуміння місця поезії в ній, а згодом саме це стає визначальним у модерністському й постмодерністському спрямуванні його творчого процесу.

Є закономірність – кожний автор у певному часі досягає апогею власної творчості. Знаковою книгою І. Іова стала «Періодична система слів» – непересічний твір, своєрідний поетичний буквар, де автор змішує часові та просторові площини, щоб легше і вільніше видобути певний філософський сенс, вивести на поверхню рух і різноманітність. Поетичні тексти, візуальні вірші «Періодичної системи слів» засвідчують невичерпний стилістичний потенціал мови, значущість символічного слова.

Іван Іов постійно прагнув, щоб слово осявало сенси, шукав завершену форму як необхідний елемент періодичної системи слів чи «елементів якоїсь іншої іпостасі світу». Пошуки увінчувалися досі не чуваним словом-неологізмом, яке вражає і збуджує уяву й мислення: ідеї іудеї, ярозоря, німогогомін, чавкаквач, лавовал, закуказ, вітерлітер, обатькутарасе, світло й сонечко, а також містичні коментарі поета до деяких слів: Біблія – зоряна мова, вре-зерв – інтелект мови, вибив – точка зору, учу – духовний шлях, радар – орбіта зауму, угодоу – добро, Т – тупик, – вакуум, – порожність і заключне: таїна Божа невисловлена.

У «Періодичній системі слів», а пізніше в книгах «Чернетка», «Словопис», «Віск іксів», «Вічністю живемо» він робить спробу розірвати монополію на художню істину, естетику, стиль. Слово виводить за межі тексту, вдається до лібералізації поняття писемності, знімає з письма логоцентричну блокаду. Для нього письмо стає не тільки засобом фіксації змісту тих чи інших видів діяльності, а є знаком (semiotike), текстом, що, власне, являє собою суть цих видів діяльності, що, зрештою, й означає постмодерністське налаштування поета.

Його постмодерн – це самоусвідомлення себе, це діалог власної унікальності з універсальністю світу, але в жодному разі не примат індивідуальності над універсальністю. Використовуючи принцип фанфікшну



(інтертекстуальності), він вступає в діалог з «чужими текстами». Як зразок – «Мозаїка слухової пам'яті», «Іовія».

Його «Вірш на кулі» веде діалог не тільки з Пікассо, а й з іншим текстом, як от: «... Народе, де твоє зростання? Океан речей тебе тримає в облозі, око шукає арени цирку, жадає ризику душа...».



У поетичних книгах Івана Іова стильове розмаїття, вміщені: вірші-перевертні, акро- моно-, візуальні вірші, анаграми, тавтограми, брахіколони, заум, писанки, тексти.

Звісно, що авангардні, нестандартні форми поезії вимагають і нестандартного поетичного світобачення, оригінального змісту, глибокого поетичного наповнення. Автор, який інтегрує різні стилі, мистецькі форми, зокрема, візуальні вірші, повинен мати неабиякий талант володіння словом, бути в постійному художньому пошуку. Витворення зорової поезії – це дуже

складне й вибагливе мистецтво, бо сутність написання паліндромів полягає у відштовхуванні від слова та через симетрію народження несподіваного образу. При цьому звукова симетричність рядка може не вловлюватися на слух, оскільки вплив на читача має справляти сам вигляд вірша, його графічна симетрія. Тож творення «раків літеральних», що мають зміст, вимагає від автора неабиякої філологічної ерудиції, справжнього мовного чуття, уміння винаходити «зорові рими» для зорової поезії. Фігурні вірші стоять на межі різних видів мистецтва. Це своєрідний химерний синтез зорового і слухового образів, перетин словесного і графічного вираження смислу, що є характерною тенденцією для барокової естетики. Іван Іов був саме таким митцем слова, чия експериментальна творчість отримала гідне місце в поетичному просторі оригінальних українських поетів-вісімдесятників, серед яких М. Мірошніченко, М. Сарма-Соколовський, Н. Гончар, В. Женченко, А. Мойсієнко.

### **5. Постскрипtum: або чого б хотів поет**

Сьогодні у світі є багато красивого, доброго й розумного, є книги, у яких усе це зібрано, але дедалі очевиднішим стає й те, що в потьмяніле золото етики все більше вливається вседозволеність. Іван Іов не раз застерігав: цинізм, як і вульгарність, не пасує до вишуканих шат свободи, саме свободи, а не псевдосвободи. Йому то було чуже, він мав тверде переконання, що твір повинен бути каталізатором оновлення суспільних процесів у повному сенсі цього слова. У час, коли національний організм нашої культури пошматований і ми повертаємось до хуторянства, як не дивно, а таки повертаємось, а скороспілі розумники від поезики говорять, що то добре, бо кожна суспільна групка буде мати свого поетичного генія чи... плагіатора, то саме тепер дуже важливо бачити перспективу розвитку національної ідеї. Бо різноманітність,

свобода, диференціація – то завжди добре, але мова про інше: як у ці пошматовані кавалки влити струмінь чистої, джерельної води. Адже без джерел животворящих ніщо на цій землі не має сили. То ж залишається вірити в часову перспективу, вона зростає і є впевненість, що молоде покоління вийде на новий рівень діалогу не тільки з Іваном Іовим, а й з тими мудрими, талановитими митцями, творчістю яких нуртують українські джерела. Щоб ствердитися в сучасному глобалізованому світі, маємо зберегти своє національне обличчя, «ціннісні основи» світобачення і світосприйняття, які уособлюють насамперед українська мова та література, культура, мистецтво, наша історія.

*ІЛИК Л. М.*

## **ІСАЙЯ КАМ'ЯНЧАНИН. ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ**

Однією з цікавих та малодосліджених постатей серед митців подільського краю та й загалом України є ім'я українського культурно-освітнього діяча XVI ст., письменника й перекладача Ісайї (Іоакима) Кам'янчанина. Незважаючи на значний науковий доробок, відомий на сьогодні, його історія життя та творчості має досить багато білих плям. Як зауважила дослідник Вікторія Колосова, «постать Ісайї Кам'янчанина недооцінена, а сам він є предтечею Івана Вишенського, Григорія Сковороди».

Наприкінці XIX ст. вперше на постать Ісайї (Іоакима) Кам'янчанина звернув увагу російський історик, академік Афанасій Бичков (1818-1889), який у 1882 році опублікував свою працю «Опис церковнослов'янських і руських рукописних збірників імператорської Публічної бібліотеки», тим самим

першим оприлюднивши праці Кам'янчанина. Через рік філолог Єльпидифор Барсов (1836-1917) надрукував «Подорож київського ієродиякона Іоакима в Москву за книгами і представлення його царю Грозному в присутності боярської думи в 1582 році» в журналі «Читання в Товаристві історії і старожитностей російських при Московському університеті». Літературознавець Поліхроній Сирку (1855-1905) згадує І. Кам'янчанина у своїй праці «З історії відносин руських с румунами» (1896), а через два роки історик Сергій Белокуров (1862-1918) друкує дослідження «Короткі відомості про Максима Грека, приписувані диякону Ісайї з Кам'янця-Подільського».

Упродовж XX – початку XXI століть дослідженням життя і творчості письменника-полеміста займаються: Дмитро Абрамович, Костянтин Харлампович, Леонід Юзефович, Степан Бабишин, Вікторія Колосова, Євген Денисов, Едвард Кінан, Микола Андреев, Руслан Скринніков, Мечислав Гебарович, Михайло Каган, Віталій Мацько, Олександр Хоменко та інші науковці. Постаті Ісайї Кам'янчанина присвячено роман Михайла Мачківського «Чорний дяк», де автором показано образ Ісайї (Іоакима) на основі виявленого й зібраного автором твору документального матеріалу.

Ісайя (Іоаким) Кам'янецький народився в Кам'янці-Подільському в 1530-х роках. Він розповідав про себе, що освіту він отримав удома, що навчився святого Письма, «святих догм і святобливого богословія і святої філософії»; вивчав церковнослов'янську, грецьку, латинську та польську мови. Не без того, перед ним відкривався великий світ можливостей. Та доля була сувора до Ісайї (Іоакима). Батьки Ісайї помирають, коли він був дитиною («дитина велми млад»). Пізніше він вступив до монастиря святого Кипріяна в Молдавії, ігуменом якого був Євфимій. Тут він прийняв ім'я Ісайї й дияконство. Його духовними наставниками стали єпископ Макарій та ігумен Євфимій.

З Молдавії він перейшов до Києва, де живе в Києво-Печерській лаврі. Ісайя прилучається до літературно-освітнього кола. А далі знову переїзд до

Вільно. Тут Ісайя Кам'янчанин стає активним діячем релігійно-культурного і просвітницького життя русинсько-українського народу. Ісайя (Іоаким) Кам'янчанин входив у гурток, який творила тогочасна православна еліта Великого князівства Литовського – князі Олельковичі-Слуцькі, Григорій Ходкевич, князь Василь-Костянтин Острозький, Євстафій Волович, Михайло Гарабурда та старець Артемій. Імовірно, саме в цьому гуртку виникла ідея організувати постійну друкарню для видання книг церковнослов'янською та книжною українською мовами.

У 1561 році Григорій Ходкевич і Євстафій Волович, з відома митрополита Київського Сильвестра, відряджають Ісайю «на малий час у ненашу землю Московську». За дорученням і на кошти цих людей 1561 р. Ісайя подорожує до Москви за творами до друку, такими як: «Євангельські бесіди святого Івана Золотоустого» у перекладі з грецької монаха Сильвана, «Біблія й життя святого Антонія Печерського».

Цікавою є думка польського історика культури М. Гембаровича та дослідниці давнього українського письменства В. Колосової, які висунули гіпотезу, згідно з якою Ісайя Кам'янчанин спілкувався в Москві з Іваном Федоровичем і розповів йому про плани видання в Україні Святого Письма. На думку науковців, ця гіпотеза підтверджується й тим, що Іван Федорович та Петро Мстиславець після того, як їхню друкарню в Москві спалили, перенесли свій друкарський осідок до Заблудова в маєток литовського гетьмана й мецената Григорія Ходкевича – одного з тих «руських» магнатів, які і віряджали до Москви Ісайю Кам'янчанина: саме в Заблудові в 1569-1570 рр. надрукували вони «Учительне Євангеліє» та Псалтир із «Часословцем».

Подорож Ісайї співпала з прибуттям до Москви митрополита Іоасафа, який був посланцем константинопольського патріарха й віз грамоту Івану IV Грозному, що підтверджувала за ним титул царя. Ісайя доніс смоленському єпископу Сімеону, що Іоасаф у Вільно цілував хрест королю Литовському й

королівській раді. Це звинувачення мало серйозні наслідки для самого Ісайї Кам'янчанина. Виправдовуючись перед царем, митрополит Іоасаф звинуватив самого Ісайю в соцініанській єресі. Це призвело до того, що ієродиякон Ісайя зазнав зневаги й насмішок від московських світських та духовних осіб. Захищаючись, Ісайя відповів, що вони тільки з імені християни й ченці задля ряс. Це викликало гнів серед царедворців та самого царя й Ісайя був засланий до в'язниці у Вологді, а в 1566 році переведений до Ростова. Такому розгортанню подій більшою мірою сприяла позиція російського духовенства на чолі з митрополитом Макарієм, послідовником іосифан, які негативно ставилися до творів Максима Грека і його учнів, якими якраз і цікавився Ісайя Кам'янчанин.

Ісайя намагався виправдати себе: він посилав листи до царя, у яких вказує на свою невинність та визнає віру в Пресвяту Трійцю. Та все було даремно, московський цар не змінив свого рішення. Тільки в 1582 році його було покликано до Москви. Вражений його начитаністю Іван Грозний наділяє Ісайю «милістю» і звільняє після більш ніж двадцятирічного ув'язнення. Проте в Україну Ісайя так і не потрапляє. У цей час продовжувалася війна між Московською державою та Річчю Посполитою, а через два роки помер і сам цар. Тож і далі Ісайя проживав у Ростові, де продовжував свою творчу діяльність. Саме тут він і помер у 1592 році.

У в'язниці в Ростові Ісайя написав твір «Плач», у якому автор розповідає про свою гірку долю і втішає себе кращою долею у вічному житті. Як зауважує Віталій Мацько, «Плач» не має жанрових ознак послання, текст витриманий у стилі високої риторики з цитатами зі Святого Письма й розвиває традиційну тему про спасіння через страждання. Ісайя починає «Плач» зверненням до своєї душі з питанням про її скорботи й закінчує умовлянням долати зневіру. Так він пише у своєму творі, уривок якого в перекладі В. Мацька ми подаємо нижче:

«Що ж є зло на землі? Смерть?

Але не біймось, бо скоро знайдемо вічність.

Обман? Тіштеся, коли вас оббріхують.

І чекає вас мзда на небі.

Пограбування? Господь дав, Господь узяв і все це виходить з утроби матері.

Ув'язнення? Господня є земля, і воля його.

Відкидаю задоволену жагу – й обожнюю всевишні почесті.

Бачу біду й навіти – думаю про всевишній вінець. А ще ж ти ця, темнице в землі Московській тісна, не затишна й повита смутком – простір же й будь-які радощі невимовні, і прохолода в місті цьому грядущому переповнює, у ньому ж краса споруд кам'яних всіляких, і доброта його неоспівана, і розуму нашому незбагненна, бо ж створене місто руками нашого Владики, його древнього праведного Товія. Найсвітліший же образ його могутній Син, який ніколи в Патлюсях не був ув'язнений.

Гірке ув'язнення, але солодкий рай, у якому прекрасні, пахучі квіти і пташки щебечуть. Чекаю смерті – безсмертям живу.

Немає іншого шляху, окрім спасіння, заради цього варто терпіти смуток, покладаючи надію на прийдешні блага».

На думку митрополита Йосипа Сліпого, цей твір дещо перегукується з твором італійського філософа Северина Боеція «Розрада філософією», який став однією з найпопулярніших книг пізньої античності та Середньовіччя і здійснив значний вплив на європейську літературу.

Ще один твір Ісайї відомий як «Скарга», що складається з трьох розділів, які мають часові рамки. Як вважає Віталій Мацько, це спогади автора в хронологічній послідовності, які відіграли важливу роль у житті дяка. У «Скарзі» І. Кам'янчанин звинувачує в бідах Кизіцького митрополита Іоасафа, який у серпні 1561 року «помислив зла мені і слово законопреступно поклав на мя»; а у фрагменті «Освідчення» – викладає мету свого приїзду на Русь,



посилаючись на короля Сигізмунда-Августа, Остафія Воловича і Григорія Ходкевича, а також згадує, що їздив до нього Михайло Гарабурда й не зміг купити Біблію в дяка Івана Висковатого.

У третьому розділі «Пророцтво» Ісайя згадує, як у Вільні в липні 1560 року якийсь преславний філософ грек передбачив йому всю його майбутню біду.

Як вважає Д. Каган, твір «Скарга» написано Ісайєю Кам'янчанином після 1584 року і є переказом по пам'яті повнішого документа 1582 року, з яким він звертався до царя Івана Грозного. Водночас науковець зазначає літературний дар Ісайї (Іоакима) у написанні як ділових паперів, так і художніх творів, підкреслює його вільне володіння письмовою мовою, уміння застосовувати цитати зі Святого Письма.

У 1590 році патріарх Іов доручив Ісайї переписати пояснення візантійського письменника й богослова другої половини XI – початку XII сторіч Феофілакта Болгарського на Євангеліє Матвія й Марка. За словами К. Харламповича, цей переклад був «першим досвідом роботи українця (южноруса) на замовлення московської духовної влади».

1591 року Ісайєю було написано оповідання про Максима Грека.

Отже, Ісайя (Іоаким) Кам'янчанин залишається однією із визначних постатей у становленні української культури епохи Відродження. Як зауважує Д. Каган, у XVI ст. Ісайя Кам'янчанин був першим провідником західного просвітництва в Москві. Він як представник західноруської (української) школи привертав на себе увагу своєю начитаністю в біблійних, богословських, церковно-історичних книгах, гарною мовою й даром літературного викладу думок. Посольство Ісайї Кам'янчанина до Московії можна вважати одним з перших епізодів українського культурного проникнення в Московську державу. І цілком можна погодитися з думкою Вікторії Колосової, що Ісайя Кам'янчанин є предтечею Івана Вишенського, Григорія Сковороди.



І сьогодні ім'я Ісайї Кам'янчанина як відомого просвітника, письменника викликає пошану й повагу серед освіченої частини населення подільського краю, так і зокрема кам'янчан. Так, 16 вересня 1993 року одну з вулиць Кам'янця-Подільського було перейменовано на честь відомого земляка й названо «вулиця Ісайї Кам'янчанина».

### Використані джерела інформації:

1. Будзей Олег. Ісайя Кам'янчанин: ім'я на мапі міста // Подолянин (Кам'янець-Подільський). 2002. 1 березня. С. 5.
2. Возняк М. Історія української літератури: У 2-х книгах: Навчальне видання. Видання 2-ге, перероблене. Львів, 1992. Кн. 1. 696 с.
3. Каган М. Д. Ісайя Каменчанин [Електронний ресурс]. Режим доступу: Сайт «Электронные публикации Института русской литературы (Пушкинского Дома) РАН». URL: <http://lib.pushkinskiydom.ru/Default.aspx?tabid=4000>
4. Кам'янчанин Ісайя. [Плач] // Українська література XIV-XVI ст. Апокрифи. Агіографія. Паломницькі твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Переклад. Повісті. Поетичні твори / Авт. вступ. ст. і ред. тому В. Л. Микитась. Упоряд. і приміт. В. П. Колосової та інших. К.: Наук. думка, 1988. С. 188-189.
5. Колосова В. Ісайя з Кам'янця і Андрій Курбський // Наука і культура. Україна: Щорічник АН УРСР. Вип. 24. Київ, 1990. С. 182-188.
6. Мацько В. Ісайя Кам'янчанин – зачинатель полемічної літератури [вступне слово і переклад творів] // Листя древнього древа. Хмельницький: «Доля», 1996. С. 5-10.
7. Мацько В. Ісайя Кам'янчанин в історичній та художній правді за концептосферою М. Мачківського // Філологічний дискурс. 2015. Вип. 2. С. 33-37.
8. Мачківський М. А. Чорний дяк [роман]. Хмельницький, 2000. 323 с.
9. Митрополит Йосиф Сліпий. Історія Вселенської церкви. Від Флорентійської до Берестейської унії (1439-1596). Рим, 1996. Т. IV. Ч. 1. 523 с.
10. Синицына Н. В. Исайя Каменец-Подольский и Максим Грек: (из истории культуры второй половины XVI в.) // Литература и искусство в системе культуры. Москва, 1988. С. 195-208.

11. Хоменко О. Українська людина і українська земля в національній художній словесності XV – першої половини XVI століття // Українознавство. 2013. № 1. С. 52-60.

КОГУТ В. Й.

### ІВАН ПУСТОВИЙ



Дорога сюди, як зігнута підківка.  
А ліс аж до хат підступив,  
В ставок задивилось,  
як в дзеркало дівка,  
Подільське село Пилипи.  
Тут гарна природа,  
Тут хліб гарно родить,  
пшениці і жита снопи.

Тут люди трудящі, веселі та щирі,  
Трудяще село Пилипи.  
Тут грають весілля, співають і мріють,  
Що кращі наступлять роки.  
А як тут чудово співати уміють,  
Співуче село Пилипи.  
Колись і моя сюди вилась стежина,  
Та, видно, не було судьби.  
Тепер лиш у спогадах юності лину  
До вас я, мої Пилипи.  
До вас я сьогодні низенько вклоняюсь,

Хоч іній років проступив,  
Як в давні роки, вам в коханні признаюсь,  
Хай Бог вас хранить, Пилипи.

Ім'я відомого подільського композитора, співака та поета нерозривно пов'язане з нашим рідним краєм, з нашим селом Пилипи-Олександрівські, якому присвятив такі чудові слова. Вірш «Пилипи» був написаний у 1993 році, а згодом покладений на музику аматором художньої сцени Кухарською Т. В.

Іван Тимофійович Пустовий народився 5 лютого 1952 року у с. Тополівка Віньковецького району Хмельницької області. Після закінчення Віньковецької середньої школи в 1969 році вступив до Київської студії естрадно-циркового мистецтва, а згодом – і до Київського державного інституту культури імені О. Є. Корнійчука, який закінчив у 1978 році. Та продовжує навчатися, удосконалювати свій фах і досі. Адже час не стоїть на місці. Нові технології запису музики, нові жанри, нові запити. А в перервах між тим у душу проситься слово. То ніжне й ласкаве, як мамина рука, і тоді вірш обіймається з музикою, щоб у човнику мелодії плисти понад тихими вулицями міста; то гостре, як перчик, і щирий український гумор змушує по-доброму всміхнутися над людськими вадами, над житейськими проблемами, і тоді разочок Іванових гуморесок сороки чіпляють собі на шию та й розносять попід вікна людських осель.

Уже понад двадцять літ він завідує музичною частиною обласного академічного лялькового театру. Його музика звучить більш як у сорока виставах, що йдуть у лялькових театрах Хмельницького, Києва, Вінниці, Львова, Сімферополя, Полтави та інших міст України.

Іван Пустовий став першовідкривачем співочих талантів: Олександра Пономарьова, Марини Одольської, Юрка Юрченка, Броніслави Солтисик, Наталі Валецької та багатьох інших. Будь-якому жанру: чи то пісні,

пісенному супроводу, чи то музиці до дитячої вистави – віддає серце, душу, безсонні ночі.

Обіймаючи посаду керівника оркестру Народного самодіяльного ансамблю «Юність Поділля», робив музичні оркестровки до танців, аранжування народних та авторських пісень, брав участь у мистецьких фестивалях, що проходили в Польщі, Голландії, Франції, Бельгії, Греції, Румунії, Німеччині та інших країнах Європи, де посідав призові місця.

Написав музику та зробив обробки понад п'ятисот пісень на вірші українських поетів та на власні тексти. Виконавці багатьох з них – народні та заслужені артисти України, а також співаки, підростаючі таланти. Молода співачка Інна Олійник із піснею Івана Пустового «Вітер» стала лауреатом «Червоної рути», а здобувши перемогу в проекті «Шанс», зачаровувала нею вимогливе журі Голлівуду (США).

У душі Івана Пустового звучить і сміх дитини, і щебет пташки, і шелест трави – увесь світ, що оточує нас, у його серці він бринить піснею, новими мелодіями, неповторною симфонією буття.

*КУХТЮК Г. П., ЗВАРИЧ А. П.*

### **ДУШІ КРИНИЦЯ МИКОЛИ КОВАЛЯ...**

Микола Іванович Коваль, митець рідного краю, – щаслива людина, адже він знайшов себе. Це людина, яка дорожить кожною миттю, тому що вважає, що пропав той день, який пройшов без користі. Це людина, яка, як наш

Сковорода, срібла й золота не нажила, але язик мудрих втілила в слово, та не просте слово, а поетичне.

Такі люди, як Микола Іванович, народжуються з якоюсь певною місією. У них велика сила внутрішньої мобілізації, що дає змогу їм зробити дуже багато.

Ось скупі факти біографії поета. Микола Коваль народився 15 вересня 1940 р. в селі Боднарівка Ярмолинецького району Хмельницької області в селянській родині. Закінчив середню школу. 13 років служив у Збройних Силах. Пише вірші з юнацьких років. Поет Анатолій Ненцінський назвав його «чоловіком з Божою іскрою». Поет пише і друкується, активний у громадській роботі, підтвердженням чого була створена в січні 1993 року Хмельницька міська літературна спілка «Поділля».



Микола КОВАЛЬ

Дмитро Брилінський у своїй книзі «Письменники і Хмельниччина» так описує процес створення спілки: «24 грудня 1992 року відбулося засідання ініціативної групи в складі поетів Миколи Ковалю, Івана Кубицького, Надії Пукас, Петра Савчука. 5 січня 1993 року були скликані установчі збори, на яких прийняли рішення про створення Хмельницької міської літературної спілки «Поділля», було схвалено запропонований проект Статуту як основного документа спілки. Головою обрали поета Ковалю Миколу Івановича, співголовою – Кубицького Івана Івановича, відповідальним секретарем – Савчук Тетяну Дмитрівну. Виступаючи на установчих зборах у ранзі голови спілки, Микола Іванович епіграфом для самого виступу взяв слова Ференца Ліста: «Хай кожний, використовуючи свій таланти, віддає його людям, адже такий край, така земля гідні свого самовираження».

Отож, Микола Коваль – талановитий поет, умілий організатор та ще й до того добра, чуйна людина, яка пам'яттю «страждає і живе».

Ось спогади поета, які не полишають його все життя, починаючи із самого дитинства: «Пам'ятаю фашистський кований чобіт на рідному подвір'ї й у дворі друга – Миколки Сасюка, що жив навпроти нас у селі Боднарівка Ярмолинецького району. На своїм подвір'ї, своїми дитячими очима бачив здоровенних чужих коней-вагозовів, запряжених у добротні вози, які були застелені самотканими різнобарвними веретами наших матерів і бабусь. Бачив, як вороги зарізали в друга Миколи кабанчика й понесли, залишаючи кривавий слід своїх діянь, у долину до машини. Чітко пам'ятаю, як цілими сім'ями нищили євреїв у селі Шарівка. Їх вивозили за село до польського кладовища, ставили над ямою й безжально розстрілювали: дорослих і дітей. Очевидець, мій дідусь Сидір Крамар, розповідав про те, як ще довго, надривно дихаючи, стогнала земля на тій могилі. Незабаром тут постала в скорботі Матір Божа. А зі слів матері, Ганни Крамар, найбільше запам'яталося таке: семеро маленьких діточок-євреїв з матір'ю посадили на воза. По дорозі до страти мати слиною і слізьми вмивала кожну свою кровиночку й молилася Богу.

Пам'ятаю, як свої нелюди відбирали колоски в нас, дітей, у 1946-1947 роках, як відбирали хати в Миколи Мельника й Настиного Миколи, як виганяли сім'ю діда Терена Вирового з-під гори за селом у рідній моїй Боднарівці до решти жителів.

Пам'ятаю... Мене охоплює страх, я запитую себе: «Невже це все відбувалося з нами?». І дивуюсь довготерпінню свого народу. Палають пам'яттю майдани, стають безсмертними герої Небесної Сотні й боїв на Сході. І боюся повтору комуністичного насилля, яке може принести нам знов лукавий «старший брат» разом з «градами» і «смерчами», скерованими диктатором Путіним.

Коли Україна стала полем бою, пішов воювати батько моїх дорогих правнучат – Іринки й Тимошки – Олег Савчук. Він героїчно боровся з окупантами за матінку Україну в районі Дебальцева... Пішов би воювати і я, та за віком не беруть. Ось чому моєю зброєю залишається тільки слово».

Душі криниця поета Миколи Коваля бездонна, як безмежне і вічне небо, під яким ось уже 80 років поміж гіркими полянами та вишневою заметіллю крокує він по стерні життя. Звідки ж у нього, бідного селянського хлопчика, з'явився цей поетичний дар? Без сумніву, від його предків передалося вміння римувати слова, бо ж непересічними особистостями були діди Миколки – Філімон та Сидір. Дитяча пам'ять висвітлює окремі епізоди тих років. Ось дід Філімон витягує з-за пазухи томик Шевченка, дарує його онукові. Хлопчик голодував, тому віддав би перевагу крумочці хліба! Та саме з цієї книжки згодом зародилася любов до рідної подільської землі, до України та її генія – Тараса Шевченка. Мамин же батько, дідусь Сидір, що сторожував у лісі пасіку, був іншого складу. Уява хлопчика під впливом розповідей старенького малювала лісовика, що, жартуючи, стягував з дідуса гопанчу, якою той накривався, коли лягав на лежанку відпочити. Романтично піднесене сприйняття навколишнього світу в Миколи Івановича саме від нього, діда Сидора.

Спогади дитинства найвразливіші, найбільш пам'ятні, вони залишаються в серці людини все життя.

Микола Коваль – автор шістнадцяти поетичних збірок, дитячої прози, на його вірші звернули увагу композитори... Поетичне слово Миколи Івановича знайшло свого читача. Для нього це найважливіше визнання. Дуже промовисті назви збірок поета: «Іванів день», «Цвітуть Петрові батоги», «Стерня», «Стоптані світи», «Сповідь», «Спалах крові», «Полин»...

Свята для нього рідна Боднарівка, кринична водиця, що перетікає в кров і вічно пульсує в його жилах, свята жіноча краса. Його хвилює спустошена земля, колись квітуча у своїй первозданній красі...

Це поет з власним світобаченням та почерком. Він заповнив свої поетичні збірки рідними людьми, друзями. Поруч з віршами – їхні світлини, що ще більше привертає увагу до текстів.

Микола Коваль заглиблений у земне, буденне. Настрої його поезій окреслюються чітко, його стиль не пишномовний, а спокійний і некрикливий, інтонації творів довірливі. Свої внутрішні боління й переживання поет художньо деталізує, проникаючи в саму суть того, про що пише.

Батько й мати... «Саме з такого сполучення сердець, з такого кохання міг зародитися я – паросток творчості... Батьки завжди зі мною, вони незримо поруч», – пише Микола Коваль. Чого варта лірична мініатюра поета, у якій гранично виразно уявляються стоптані світи поета, повернення сина з далекої дороги до батьківського порогу.

Стою коло столу,  
Гірко-гірко плачу.  
Сам стою з собою.  
Батька й маму бачу.

Ці пронизливо-печальні рядки містять таку гаму почуттів і образів, що дають нам право назвати поета майстром, адже декілька простих, усім зрозумілих слів так хвилюють серце й душу читача!

Поет сказав: «Хотілося б бути, чи стати предтечею великого і світлого таланту, що прийде в майбутньому від мого родового дерева в мій рідний край, у мою Батьківщину, всевишню мою Україну... Адже насіння в благодатну землю творчості я кинув. Дай, Господи, вагомого колосся і плідного творчого врожаю».



Звичайно, смаки в читачів різні, але є те, чого ніхто не зможе заперечити, – це поет, якого давно чекали. Тож припадимо спраглими вустами до животворного джерела поетичного слова Миколи Ковалю й пам'ятаймо:

Труд у поетів надто копіткий,  
Бо їхні душі, ох, не паперові!  
Поезія – це писані рядки  
Червоним золотом поетової крові.

**Використані джерела інформації:**

1. Брилінський Д. М. Письменники і Хмельниччина. Хмельницький, 1998. С. 91-92.
2. Коваль М. І. Полин. Хмельницький, 2004. С. 5, 16, 43, 64.
3. Коваль М. І. Цвітуть Петрові батого. Хмельницький, 2005. С. 26, 35.
4. Коваль М. І. Сповідь. Хмельницький, 2010. С. 6-15, 52.
5. Коваль М. І. Спалах крові. Хмельницький, 2015. С. 45, 74, 80.
6. Коваль М. І. Берегині твої, Україно. Хмельницький, 2016. С. 28-29.
7. Коваль М. І. Спогади. Пам'яттю страждаю й живу. Хмельницький, 2017.

*ПОГОРЛЮК Л. В.*

**АНТИЧНІ, СЛОВ'ЯНСЬКІ ТА ХРИСТІЯНСЬКІ ОБРАЗИ  
У «ЛЕГЕНДАХ СТАРОКИЇВСЬКИХ» НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ**



Постать Наталени Королевої, повне ім'я якої Кармен Альфонса Фернанда Естрелья Наталена, а по матері ще й де Кастро Лачерда Медіначеллі Фернандес де Кордова і Фідеро,

овіяна загадками й легендами. Як зазначає М. Васьків, «на сьогодні ми так і не маємо детальної, а головне, достовірної біографії Наталени Королевої». Науковець допускає, що «до цього доклала руку й сама письменниця, намагаючись міфологізувати чи містифікувати своє минуле, наповнюючи його реальними фактами в поєднанні з власним минулим чи минулим свого роду» [1:88].

Нез'ясовним, зокрема, є й час написання «Легенд старокиївських». Хоча вони з'явилися друком у 1942-1943 рр. у Празі, але, наприклад, К. Усачова стверджує, що вищезазначений цикл легенд «був написаний у 1910-х рр. і став одним з найраніших україномовних творів письменниці. Свідченням цього, на думку дослідниці, є, власне, слова Наталени Королевої, непритаманне подальшій творчості авторки використання оповідань повністю запозичених сюжетів, а також відмінний щодо інших творів письменниці авторський метатекст твору» [11:23].

Мета нашої статті – дослідити трансформацію, а також взаємопроникнення образів античної та слов'янської міфологій і християнства в циклі «Легенди старокиївські» Наталени Королевої.

До циклу «Легенди старокиївські» увійшли такі твори: «Опойний дим», «Таврійська бай», «Еклога», «Володимирове срібло», «Свангільд-князівна», «Аскольдова могила», «Путь спасіння», «Три Марії», «Місячна пряжа», «Гостина», «З повістей врем'яних літ», «Похорон», «Скитський скарб», «Мелюзина», «На Делосі», «Михайлик», «Нерушима стіна», «Шинкарівна»,

«Перунове прокляття», «На Ярославому дворі», «Стугна», «Кирило Кожум'яка», «Біси», «Явлена вода», «Хрещеник Попа Івана». Традиційно всі легенди циклу розподіляють так, як це зробив О. Мишанич: «Зовні «Легенди старокиївські» можна поділити на три тематичні цикли: легенди скіфські, легенди княжої Русі й легенди, пов'язані з Києво-Печерським монастирем» [10:375].

Якщо іти за історичною хронологією, то скіфські легенди повинні описувати найдавніші часи й мають бути більш насиченими представниками античних і слов'янських божеств. Але це не так. Наталена Королева майстерно вплітає Пана в оповідання, що належать до циклу про княжу Русь: «А з-поза скель до молодечих вигуків прислухається срібноголовий пастуший патріарх (Пан – авт.)» [5:47], «Таж не інакше, – усміхається на княжу думку дід. – Невже ж ще й досі ти мене не впізнав? Чи, може, призабув аркадійського Пана? Пан я. Що отари стереже» [5:50]. Саме Пан вручив Володимирові тризуб і золоту тарчу. Наталена Королева дещо трансформує образ Пана. У словнику античної міфології прочитуємо таке тлумачення цього античного божества: «...бог лісів, отар, пастухів, пізніше – покровитель усієї природи. Народився в горах Аркадії напівлюдиною-напівцапом. Коли хтось порушував його спокій, Пан дуже гнівався й наганяв на людей неймовірний страх (звідси – паніка, панічний тощо)» [9:158]. У «Легендах старокиївських» він же змальовується як рогатий старець з білою кучерявою бородою, що затуляла «півзоране зморшками ласкаве приязне (авт.) обличчя» [5:28]. «Не він на людей, люди на нього панічний страх навівали» [5:43].

Наталена Королева, поєднуючи християнські та міфологічні поганські образи, вказує не на їхнє протистояння, а на взаємодію і взаємозв'язок. Про долю духівника Климента, «батька церкви, римлянина за походженням», що помер мученицькою смертю в Херсонесі Таврійським [3], дізнаємося з легенди «Еклога». Папа Климент охрестив Пана, і це не тільки не вбило дідка з

козячими ніжками, а, навпаки, «не вкоротила вода хрещення Панового віку. Довго ще жив потім» [5:43]. Климент же постраждав саме від людських рук і знайшов свій вічний спочинок у святині, що її збудували крилаті веселково-сяйливі істоти [5:44].

Пан передав Володимирі і свої знання про християнство, одержані від Климента. Козлоногий античний бог виявляє прихильність до Ісуса Христа: «Знаю про Пастиря Доброго, що сам офірним Агнцем був. Як же було мені, пастирському богові, його не полюбити? І з того часу йому служу, як умію» [5:51].

Отже, поєднання античного політеїзму і християнського монотеїзму авторкою у творі дає підстави стверджувати, що Наталена Королева вказує не на протистояння, а, навпаки, на органічний взаємозв'язок цих двох релігій.

Письменниця наважується на свідоме взаємопроникнення міфів античності й давніх слов'ян, намагаючись показати Україну такою, що має прадавні корені, історію, славні традиції й ангелами-охоронцями якої є давньогрецькі боги на чолі з Паном.

Як зазначає сама авторка, «як побачила Київщину – власне, Київ з його соборами, народом, то не могла позбутися думки – ні, пересвідчення – що ці люди – нащадки давньої Еллади. На березі Чорного моря ще більш у цьому впевнилась» [4:15].

В оповіданні «Скитський скарб» помічаємо те, що письменниця не тільки не проводить чітку грань між олімпійськими і слов'янськими божествами і відокремлює їх, вона каже, що ті навіть вступали в родинні зв'язки, наприклад, Ларта, донька Бористенова, і Зевс Олімпієць. Саме від цього подружжя Наталена Королева виводить теорію про походження українців: «І розпочався рід людський на берегах Бористенських. Від Таргітаоса, сина Ларти Бористеніди та Зевса Олімпійця» [5:143].

У творі «Володимирове срібло» ми навіть зустрічаємо ототожнення слов'янського і грецького божеств – князь Володимир, зустрівши Пана, впізнає в ньому Велеса. Дійсно, за описами, що подаються в словниках, знаходимо подібні риси цих богів – наявність дару передбачення, опіка над тваринами. До того ж авторка в легенді «Скитський скарб» називає Велеса козоногим, ще більше свідомо ототожнюючи його з Паном, хоча, за описами, знаємо, що Велес зображувався «у вигляді бородатого чоловіка із “рогом достатку”» [2:51]. Отже, ототожнюючи ці божества, Наталена Королева ще раз «намагається бодай якимись невидимими гранями пов'язати світ стародавніх Скіфії, Русі й України зі світом античності» [7:430].

У легенді «Таврійська бай» віднаходимо упоминання про бога Яса. Те, що це божество слов'янське, розуміємо завдяки згадці у творі ріки Бористену (тобто Дніпра) в описі тієї місцевості, де поклоняються Ясу. Наталена Королева каже, що це бог урожаю, але, як знаємо, богом родючості в слов'ян був Ярило, інші його імена – Яр, Ярун, Яровит, Яр-Хмель, Яр-Тур, Ярило-Тур, Ладо [2:614]. Окрім назви, не збігаються й описи богів: за переказами, Ярило тримав у правиці мертву чоловічу голову [2:615], натомість у праву руку Яса авторка вкладає «промінь-спис, що ним бог загнав злу чарівницю Марену» [5:20]. За текстом «Таврійського баю», дізнаємося, що Ясонь – жрець бога Яса, натомість С. Плачинда зазначає, що Ясонь (Хасонь) – бог Сонця в давніх чехів, словаків та моравів [8:53]. Отже, можемо констатувати той факт, що авторка дещо трансформує міфологічні образи, надає їм нових рис, переносячи їх на слов'янський ґрунт.

Під час боротьби Талестрис і Боризеса, що зображується в легенді «Таврійська бай», яскравою художньою деталлю є голова однієї із сестер Горгон – Медузи. Її головою «була прикрашена тарча в Талестрис. Золочене обличчя Медузи бризкало іскрами гніву з холодних очей» [5:35]. І знову ж таки образ Медузи є трансформованим авторкою, бо з міфів Стародавньої

Греції знаємо, що «Обличчя Горгон... були такі жахливі, що в камінь обернеться кожен, хто хоч раз поглянув на них» [7:64-65]. Трансформація античного образу потвори також вказує на послаблення віри людства в існування богів. Тепер ця голова не перетворює все, що бачить, на каміння, вона безсила і слугує тільки прикрасою, яка, за задумом, має наганяти страх на ворогів-суперників.

Щоб ще більше підкреслити те, що Україна є спадкоємицею еллінської культури, Наталена Королева висуває свою теорію походження державного українського символу – тризуба: Посейдон, «головний бог моря й мореплавства» [9:177], залишив його як шлюбний дарунок у головах у Боризеса. Цим жестом морський бог визнає в людях своїх наступників і передає їм свої права й обов'язки, відмовляється від них на користь наступних поколінь.

Наталена Королева в «Легендах старокиївських» створила «свою власну оригінальну поетичну мікрогалактику» [12: 18], вдало поєднавши античний, язичницький, слов'янський і християнський світи. Метою авторки було не протиставити ці релігійні світогляди, а показати їхній органічний взаємозв'язок, що їй, безперечно, вдалося.

### Використані джерела інформації:

1. Васьків М. Український еміграційний роман 1930-50-х років: Монографія. Кам'янець-Подільський, 2011. 192 с.
2. Войтович В. Українська міфологія [2-ге вид., стереотип.]. Київ: Либідь, 2005. 664 с.
3. Енциклопедичний словник Ф. А. Брокгауза та І. А. Євфрона в 86 т. [за ред. К. К. Арсенєва, Ф. Ф. Петрушевського]. СПб., 1895. Т. XV. 478 с.
4. Копач О. Наталена Королева. Вінніпег, 1962. 36 с.

5. Королева Н. Легенди старокиївські. Київ: Національний книжковий проєкт, 2011. 250 с.
6. Кун М. А. Міфи Давньої Греції [пер. з рос. О. М. Іванченко]. Київ: Велес, 2006. 280 с.
7. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. [упоряд. В. Яременко, Є. Федоренко]. Київ: Рось, 1994. С. 429-434.
8. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології. Київ: Український письменник, 1999. 63 с.
9. Словник Античної міфології [упоряд. Я. Козовик, О. Д. Пономарів]. Київ: Наукова думка, 1989. 240 с.
10. Усачова К. Рецепція циклу Наталени Королеви «Легенди старокиївські»: 20-ті-40-ві-90-ті роки ХХ століття // Ucrainica III. Souasn ukrajnistika. Problmy jazyka, literatury a kultury. 2 st. Sbornk lnk. IV. Olomouck sympozium ukrajinist, 28-30 srpna 2008. Univerzita Palackho v Olomouci. Olomouc, 2008. С. 373-379.
11. Усачова К. Цикл «Легенди старокиївські» у творчому доробку Наталени Королевої // Слово і час. 2010. № 10. С. 18-23.
12. Шевчук В. Загадковий і міфічний світ Наталени Королевої // Українська мова і література в школі. 1988. № 2. С. 14-18.

*РОМАНЧЕНКО Т В.*

**ЛАРИСА ЗАЯРНА – ПОДІЛЬСЬКА МАЙСТРИНЯ**



Цю статтю я хочу присвятити надзвичайній людині. Вона любить життя й людей, і вони відповідають їй взаємністю. У студентські роки, пам'ятаю, ходила до неї в майстерню. У неї я навчилася таємницям композиції й секретам проведення ліній на полотні. Вона не боїться поділитися своїми знаннями. Цю статтю я присвячую своїй тітці – Ларисі Заярній.

Лариса Олександрівна Заярна (22.10.1941) – художниця, учасниця обласних і міжнародних виставок живопису й декоративно-прикладного мистецтва. Ця неймовірно працьовита жінка – автор багатьох живописних полотен і декоративних робіт. Її творчий доробок – приблизно 50 персональних, всеукраїнських, зарубіжних та міжнародних виставок.

Питання чи обрати тихі сімейні цінності, чи присвятити життя професії митця ніколи не виникало перед цією жінкою. Принаймні така думка в усіх знайомих Лариси Олександрівни. Активна й непосидюча, з дитинства вона захопилася малюванням. І не дивно, адже викладачем у тому гуртку був відомий художник Дмитро Іванович Брик. Викладацькою роботою він зайнявся надзвичайно серйозно – багато тих, хто навчалися в нього, стали художниками. Дмитро Іванович прищепив любов до художнього мистецтва, дав віру, зумів показати, наскільки це цікаво, як це красиво.

Вибір професії був очевидним. Навчатися мистецтву! Стати художником! Лариса Заярна вступає до Кишинівського республіканського художнього училища ім. І. Рєпіна на відділення скульптури. Але студентку вабило малювання. І дівчина нерідко заходила подивитися, як відбувається навчання на декоративно-прикладному факультеті. А коли дізналася, що приїхали нові спеціалісти зі Львова – остаточно вирішила перевестися на декоративний



відділ. Адже тут навчали справжній науці: співвідношення кольорів, композиційні рішення. нові техніки.

Після закінчення училища Лариса Заярна повернулася до рідного міста. У Кам'янці працювала завучем, а згодом – і директором художньої школи. Ті художники, що навчали Ларису Олександрівну, стали колегами. Працюючи в дитячій художній школі, мисткиня береться за відродження художньої кераміки Поділля. Вивчає зразки місцевої кераміки, створює пласти із зображенням історичних пам'яток міста. Роботи виконує в суто місцевій кольоровій гамі, якій притаманні сині, зелені й коричневі кольори.

Працюючи в художньо-промисловій школі Гагенмейстера, Лариса Заярна розробила власну програму навчання учнів азів кераміки.

Педагогічна нива не дає спокою й на пенсії – Лариса Олександрівна до недавніх пір працювала в школі для слабозорих дітей.

Увесь цей час художниця працює не тільки в галузі методичної роботи, а і творчо зростає. Любов до рідного краю й захоплення красою Кам'янця-Подільського отримало відображення у творчості Лариси Олександрівни. Усі об'єкти зображення – родом з рідного міста. Крокуючи старою кам'яною дорогою до майстерні, вона набирається енергетики, щоби наповнити нею свої роботи.

Захоплення старовиною художниця передає в декоративних панно-плакетках. Плакетки – невеликі скляні пластини, розписані фарбами, ці розписи нагадують казкові сюжети: ангел, пташка в оточенні вуличок і площ міста.

Велика серія робіт художниці – краєвиди Кам'янця. «Місто прекрасне в будь-яку пору року», – так стверджує майстриня. Чи то весняне мереживо гілок, що охопило старі кам'яні мури, чи яблука, які лежать під вічними стінами храмів. Гармонія природи й архітектури зображена на полотні.

У сучасний період художниця передає свої почуття до міста в техніці «холодний батик»: «Охоронець», «Світанок», «Вечір».

У роботах Лариси Олександрівни Заярної є й натюрморти. Серед них хотілося б виділити серію подільських натюрмортів. На картинах зображені плоди землі подільської, строкаті килимки, керамічні іграшки. Ще один окремий вид натюрморту із суто жіночою ноткою – квіти. Це – ніжні півонії, пишній бузок, стрункі іриси.

Лариса Заярна нагороджена грамотами Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, медаллю лауреата конкурсу, присвяченого 40-річчю Перемоги в Другій світовій війні, медаллю «Ветеран праці», міськими й обласними почесними грамотами.

### Використані джерела інформації:

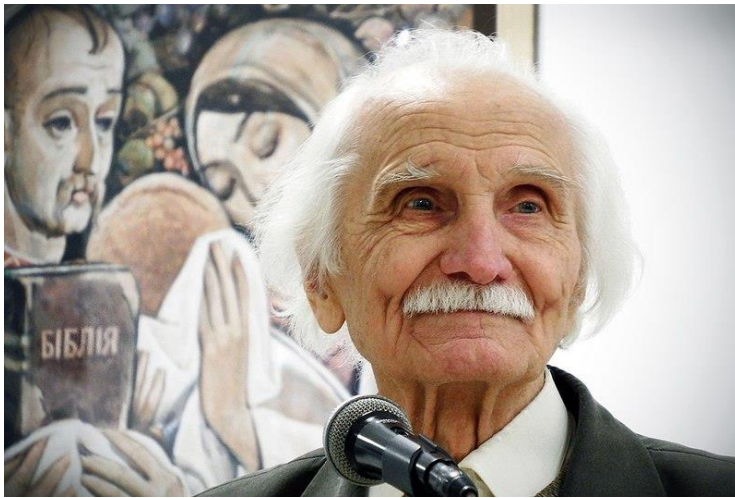
1. Митці Кам'янець-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, художники: монографія / Н. О. Урсу. Кам'янець-Подільський.
2. URL: <http://www.hroniker.net>
3. URL: <https://www.pinterest.pt/pin/538461699175811761>

*ШЕВЧУК О. В.,  
КШЕВІНСЬКА Л. А.*

## **ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ТА БАТЬКІВЩИНИ У ТВОРЧОСТІ ЗАСЛУЖЕНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ МИХАЙЛА АНДРІЙЧУКА**

*З вірою, надією і любов'ю творить  
свої полотна художник,  
можливо, тому вони зігрівають і  
надихають глядача.*

Н. Качеровська



Михайло Омелянович Андрійчук – син людей і землі з хліборобського села Нехворощ, що на Житомирщині. Він назавше полюбив село і його талановитих працелюбів.

Народився Михайло Омелянович Андрійчук 21 листопада 1927 р. в селянській родині на Житомирщині. І хоч Полісся назавжди залишилося колискою, Поділля вже впродовж десятків років стало рідною домівкою. Сюди він приїхав у 1962 році і з молодечим запалом працював у Художньому фонді. Брався за будь-які замовлення, виконуючи їх з усією щирістю чутливої душі.

Найбільш відомі твори цього художника передусім дітям і молоді – тим, хто любить друковане слово, бо кожного разу, коли вони відвідують обласні дитячу та юнацьку бібліотеки, зустрічаються з героями його робіт: «Юні герої Хмельниччини» (обласна дитяча бібліотека ім. Т. Г. Шевченка) і портрети класиків літератури (обласна бібліотека для юнацтва) – монументальні твори заслуженого художника України Михайла Андрійчука. А шанувальники образотворчого мистецтва знають Михайла Омеляновича й ще як графіка-станковіста, живописця, що працює в різних техніках. Акварель і олія, олівець і вугіль, літографія й офорт, монотипія й цинкографія, темпера і сграфіто – засоби творення, підвладні художнику. Таким же широким є діапазон зацікавлень митця, який постійно перебуває у віднайденні лише йому притаманних рис і особливостей.

Маючи прекрасну теоретичну і практичну професійну підготовку (такі поважні учбові заклади закінчив – Одеське художнє училище (1956) і Київський художній інститут (1962)), на якийсь час сам стає викладачем, навчаючи вже дорослих своїх колег основам рисунку, азам живопису, адже мав за плечима педагогічну практику. Художник М. Андрійчук – з когорти тих митців, для яких мистецтво є не лише засіб саморозкриття, а й відображення, скоріше – віддзеркалення суспільного життя. Як і більшість його однолітків, Михайло Омелянович назавжди лишився вірним реалістичному методу; його твори постійно несуть певне ідейне навантаження, сповнені оповідності.

Протягом великого творчого життя Михайлом Омеляновичем виконано багато творів, присвячених різним темам: Друга світова війна, учасником якої йому, ще зовсім юному, довелося бути, і її жорстоке відлуння («Воля незламна», «Полум'яний корчагінець», «Надія», «Портрет партизана І. М. Яковчука», «Зміна», «Батьки і діти», серія «Війна і мир», «Мати»), трудові будні й сільські свята (серії: «Доярки», «Мої земляки», «Трударі Поділля», «Хлібодари», «Сільські торжества»), краса рідної природи й щемкий жаль за зруйнованими пам'ятками історичного минулого («Седнів», «Зима», «Гілка груші», «Дощ пройшов», «Подвір'я», «Околиця м. Хмельницького», «Старі будівлі»), ілюстрації до творів Т. Г. Шевченка й ліричні композиції, пронизані теплом і любов'ю, зокрема: «Віра, Надія, Любов», «Щастя», «Літо», «Наречена». Автору добре вдаються портрети. Він уміє не лише зафіксувати схожість, але й передати глибину образу, характер моделі. Найбільш характерні з них: зроблений за всіма законами академічний портрет «Яків» і ліричний, замріяний портрет Лесі Українки («Стояла я і слухала весну»), романтичний «Портрет дружини» й суворий, заглиблений у себе, «Портрет знайомого». Фіксування часу й себе в ньому, якась відстороненість і самооцінка проглядаються в автопортретах митця.

Сільські люди – сіль землі, хлібодари й годувальники, а надто старенькі бабусі, на яких впав чи не найбільший тягар карколомного життя, у якому радощів було менше, ніж важкої праці і смутку, – найкраще вдаються художнику. І не дивлячись на всі негаразди й біди, що довелося пережити цим святим жінкам («Поранений птах»), душа ясніє й радіє гарному врожаєві, очі світяться приязні й щедрим бажанням поділитись і плодами, і добротою («Вродило!... Ради не дам!»).

Михайло Омелянович, як уже згадувалось, працює в різних графічних техніках. І залежно від того, яку обирає автор, вони й технічно, і візуально відрізняються одна від одної, а самі твори, назагал, створюють надзвичайно цікаве видовище, адже, виявляється, навіть чорний колір, виконаний по-різному, може мати безліч відтінків, що заворожують (як чудово!), викликають питання (і як же це зроблено?).

Завдяки використанню техніки сграфіто (різновид монументально-декоративного живопису, принцип якого полягає в продряпуванні верхнього кольорового шару левкасу до відкриття нижнього білого) у творах «Поранений птах» та «Зміна» чорні й білі плями не ріжуть око, оскільки пом'якшуються сяянням сріблясто-мерехтливих тонів і напівтонів. Твори, виконані вугіллям, «Солодкий корінь», «Для міста» також виглядають монументально завдяки композиційній побудові, лаконізованій пластиці, де художник свідомо відмовляється від подробиць і зайвої деталізації. У цій же техніці виконаний твір-символ «Мати» (трансформація всесвітньовідомої ікони Вишгородської Богоматері, де за задумом художника замість немовляти, що його мати мала б ніжно притискати до грудей, у руках у неї лише ордени й медалі загиблого сина).

У портреті «Яків» найкраще використані особливості техніки графітного олівця. Завдяки її особливості досягнуто різнобарвності якостей – від плавних ліній до насиченої плями. М'яка тональність переходів чорного – від легкого,

напівпрозорого до глибокого, бархатистого – створюють живописне враження, що дає змогу передати стан і характер моделі.

Виконані в кольорі (мішана техніка) роботи «Вродило!... Ради не дам!» і портрет нашого земляка – колишнього воїна-інтернаціоналіста Сергія Капустинського вносять поживлення в знайомство з творами майстра мажорністю і спокійною впевненістю. До них долучаються акварельні пейзажі, зроблені автором у Криму, Седневі. Виконані в техніці «помокрому», вони ваблять зір і дарма, що обмежені рамками, думка глядача сягає внутрішнім зором і перед очима постають інші картини: або теплого й омріяного краю, або засніженого зимового простору.

Куточки старого Проскурова проглядають у рисунках олівцем і фломастером («Все в минулому», «Район Виставки через пішохідний місток», «Проскурівський ампір», «Міські нетрі», «Вулиця Подільська» тощо). Недаремно художник зробив на кожній роботі підпис, позначивши таким чином значення цих місць. А ще в цих підписах – невимовний жаль за втраченим... У малюнках цих є всі необхідні компоненти: перспектива, ритм, простір, рух; немає лише одного і вже не буде ніколи – перспективи залишитися цим куточкам міста такими, як у творах М. Андрійчука. На жаль, більшість з них або знищена й місця їхнього колишнього розташування вже забудовані новими висотними будинками, або перероблена, перебудована сучасними нуворишами на особняки та офіси, які своїми модерновими фасадами спотворюють вигляд історичної частини міста. Доречно тут навести рядки з буклета науковця Галини Гірник про твори митця, присвячені старому Хмельницькому: «Місто Михайла Андрійчука – реалістичне, архівне. Вправна рука художника повертає в дзеркало сьогодення звуки й запахи Проскурова прожитої миті, аби з її висоти ностальгічно вклонитися швидкоплинній молодості».

Вони були представлені ним у 2001 році на виставці Хмельницького художнього музею «Місто минаючого тисячоліття». Є в художника твори, виконані в техніці монотипії (техніка, що сполучає можливості гравюри й живопису, – коли на металеву пластину живописними фарбами наноситься зображення і його треба відтиснути на папері): «Взаєморозуміння», «Автопортрет», «Зуби, зуби...», «Побратими», «Наречена». Цікавими видаються й роботи, виконані в техніці цинкографії (різновид випуклої гравюри на металі) – «Портрет дружини», «Здрастуйте», «Суворий час», а також літографії (гравюри на камені) – «Шана трударю», серія «Доярки», твори за мотивами поезій Т. Г. Шевченка.

Останнім часом М. О. Андрійчук працював у мішаній техніці. Твори, майстерно виконані, приваблюють розмаїтістю кольорово-пластичних знахідок. Вони так само різні, як і різні художні матеріали, що застосовуються: гуаш, акварель, білило тощо. Чистий колір, або різні тональні сполучення, що ліплять образ. Пружна лаконічна або тонка всюдисуща лінія, що відтіняє, відокремлює різні об'єкти зображення. Переважна монохромність, у якій лише віртуозна лінія творить силуети, акцентує на найбільш значущих об'єктах. Або введення в однотонне тло локальних яскравих плям, що підсилюють звучання образу, його значущість. У цій манері виконано низку робіт, присвячених українській пісні – народній, естрадній, пісні-думі. До них долучаються твори про історичні й сучасні постаті («Байда», «Нема мого сонця» (Маруся Чурай), «Алло, це Моньки?»), легендарні й міфологічні особи («Агасфер», «Леда і лебідь»).

У 1997 році автором був розпочатий цикл «108 вад людських», де в гротесково-сатиричній манері передані деякі хиби й пороки, які в усі часи були негативними рисами окремих людей, але сучасна нездорова ситуація в суспільстві дала поживний ґрунт для інтенсивного проростання цих вад нині.



Художнику, як і кожній свідомій людині, це болить, і тому з'явилися твори на таку тему, у минулому не притаманну його творчості.

У доробку художника є своєрідна серія, яку він протягом усієї творчості постійно поповнює, яку можна назвати «Колеги, друзі», де зарисовки олівцем, малюнки фломастером, роботи, виконані сангіною, тушшю, де в дотепній, іноді шаржованій формі змальовані близькі, знайомі люди, художники. Маючи надзвичайну зорову пам'ять, художник напрочуд точно підмічає головне в людині і вміє по-доброму щиро повідати про це в портреті. Тут М. О. Андрійчук предстає прекрасним рисувальником, котрий іноді одним дотиком до аркуша, однією-двома лініями створює портретний образ, характер, настрій і стан моделі.

### *Шевченкіана Михайла Андрійчука*

09 березня 1997 року в залі органної музики Хмельницької обласної філармонії проходила виставка «Моя Шевченкіана», присвячена 183-й річниці від дня народження Т. Г. Шевченка, на якій були представлені твори М. Андрійчука, та у 2014 році – до 200-річчя з дня народження Великого Кобзаря.

Серед робіт відомих ілюстраторів творів геніального українського поета інтерпретації нашого земляка ніколи не зможуть загубитись. Вони не лише доповнюють зримий світ поетичних образів Шевченкового слова, але і є прикладом оригінального графічного прочитання улюблених творів.

Над Шевченкіаною він працює вже давно. Зробивши ще в 1963 р. свої перші літографічні композиції за творами «Якби зустрілися ми знову», «А ти – всевидящее око...», він продовжив пошуки адекватного зображення поетичних образів на графічному аркуші в роботі олівцем «Нічого кращого немає, як тая мати молодая...» (1977), в автолітографіях.



Роботи, представлені на нинішній виставці, виконані в техніці літографії в 1990 році. Це твори: «Довго-довго дивовались...», «Катерина», «Сон», «Мое диво! Моя ти доле чорнобрива!» (новий аркуш до твору «Якби зустрілися ми знову»). За своїм внутрішнім душевним складом Михайло Омелянович – лірик. Це добре видно в означених аркушах. Це також проглядається в романтичній атмосфері, створеній завдяки пластиці, композиційним рішенням, використанням шрифтових фрагментів для передачі почуттів. Водночас усі вони сповнені оповідності. Кожна з робіт чітко передає сюжет, тему, ідею того чи іншого твору Т. Г. Шевченка. Очевидно, що Андрійчук не просто знайомий з літературною спадщиною Великого Кобзаря, а й досконало її вивчав. Уся поезія перейшла через душу, думки художника й залишила глибокий слід. Тендітна і витончена нещасна утоплена, звабливі й пустотливі русалки, що вражені долею дівчини й ніяк не можуть надивитися на її вроду. Ніжна й лагідна мати, на замріяному обличчі якої проступають думки про кращу долю її первістка, а маля – тугеньке, мов пуп'янок, і поки що щасливе своїм безтурботним малим життям. Цнотливість і жаль за втраченим, що проступають у рисах юної пари, яку розлучили «добрі люди» й невблаганний час... Людина доброї вдачі, відкритої душі, зі щирим серцем – Михайло Омелянович хвилюється, переживає разом з героями поезій, співчуває їм, вкладає всі свої почуття в створювані образи.

А з якою любов'ю, теплотою, повагою намальований портрет самого Кобзаря! Тут відтворено перебування поета на Поділлі в 1846 році, про що оповідають архітектурні пам'ятки славного міста Кам'янця, на фоні яких зображено Т. Г. Шевченка. У творі Андрійчука великий поет і художник зайнятий фіксацією однієї з цих пам'яток (на жаль, жодна із замальовок не дійшла до нашого часу). Як же треба проїнятися ідеєю, щоб так вдало, за допомогою лише білого й чорного кольорів передати весь зміст твору?!. Художник користується тут мінімумом виражальних засобів: від плавних

ліній до насиченої плями. Йому також добре вдаються тональні переходи, різні відтінки чорного – від легкого, ледь вловимого, прозорого до глибокого, оксамитового, як ніч, темного.

Свої роботи за творами Шевченка для підсилення дії Михайло Омелянович виконує на тонованому папері, який пом'якшує зображення, утаємничує його, робить схожим на старовинні гравюри. Крім виражальних властивостей техніки, цей прийом також має велику вагу у створенні живописного враження, що дає змогу прекрасно передавати характер, стан душі героїв: і тугу Катерини та відчай її батьків; і ніжну любов та ласку в немовби іконописному зображенні юної матері; і подив русалок людським почуттям (смутку, журбі по нерозділеному коханню); і почуття суму закоханих під час розставання...

Шевченкіана Михайла Андрійчука – це не просто ілюстрації до творів великого поета. Завдяки лаконізму, витонченій майстерності автор зумів підняти їх до рівня значної узагальненості, адже дивлячись на ту чи іншу роботу, згадуєш не лише певний епізод, а й увесь зміст, проникаєшся ідеєю поетичного твору. Твори М. О. Андрійчука, присвячені шевченківській тематиці, зберігаються й у Києві, і в музеї Лесі Українки.

### *Шана до праці у творах Андрійчука*

Тема творчої, дерзновенної праці на благо народу посідає провідне місце в доробку художника. Досить цікава тут велика графічна сюїта про колгоспний труд, про людей нинішнього подільського села. Михайло Андрійчук з великою теплотою й щирістю відображає дні праці, відпочинку, будні і свята, сцени побуту своїх героїв. Його роботи то філософськи вдумливі, то урочисто піднесені, наповнені весняним настроєм чи зігріті ледь іронічною усмішкою. «Хочеться розкрити тему виховання молодोї трудівничої зміни. А як це вирішиться, побачимо... – роздумливо мовить Михайло Омелянович, і в густо-

синіх очах спалахують іскорки. – Знаєте, творчість – річ тонка, примхлива, і загадувати не будемо. А проте скажу ще: думаю продовжити серію малюнків про радянські свята й обряди». Певне, тому, що Андрійчук виріс і прожив багато років у селі, він з такою незмінною увагою показує у творах сільських трудівників у праці, radoщах, турботах. Михайло Омелянович на конкретній основі створює узагальнені образи колгоспників. Мужні, гарні, вдумливі люди.

Щільне місце у творчості М. Андрійчука належить темі праці. Роботи «Трударі Поділля», «Батьки і діти», «Мої земляки» та інші становлять основу експозиції. Ці великі сріблясто-сірі аркуші з виразною шорсткуватою фактурою виконані в дещо незвичній для графіки техніці сграфіто, яка частіше зустрічається в монументальному мистецтві. Здавалося б, вони присвячені найбуденнішим справам – «Після роботи», «На току. Хмарить», «Інтерв'ю» та інші. Проте трудові будні силою художнього узагальнення піднесені в кожній такій сцені до рівня явищ поетичних, глибоко значущих, монументальних. Цього досягнуто завдяки вмінню точно відбирати деталі. Композиція завжди продумано-виразна, смілива, величезна роль ритмічної організації зображення, лінія точна, форми пружні, наповнені. Серія «Мої земляки», у яку входять такі аркуші, як «Посвячення в хлібороби», «З успіхом», «Книгоноша», «На току», «Жайворонок» та інші, – зрозуміла і близька нам. Індивідуальна неповторність трактування надає творам своєрідної святковості. Серія «Трударі Поділля», «Мої земляки» – результати поїздок художника по селах Хмельниччини та Житомирщини. Дві роботи з цієї серії – «День переджнив'я» й «Побратими» експонувалися торік на виставці «Наш радянський спосіб життя» й закуплені Спілкою художників.

Для графіка Михайла Андрійчука такий успіх не вдивовижу. Просто цим ще раз підтверджено святу істину: тільки в невсипущій гущі багатого

народного життя митець віднаходить значущі теми, і тільки такі теми здатні схвилювати його душу, а отже, зігріти серця людей.

Отже, творчість М. О. Андрійчука спонукає нас до роздумів про історичне минуле й сьогодення України, про вічні питання буття, а його ліричні твори нагадують про гармонію життя, яку кожен повинен віднайти у своїй душі.

### Використані джерела інформації:

1. Андрійчук М. Вернісажі. // Подільські вісті. 1997. 11 лют. С. 3.
2. Андрійчук М. Мати характер. // Проскурів. 1993. № 66-69.
3. Андрійчук М. О. Фотопортрет. // Хмельницький: Фотоальбом. К.: Мистецтво, 1983.
4. Артисти, композитори, художники Хмельниччини: Бібліогр. покажчик. / Уклад. С. К. Гуменюк; Хмельницька обл. держ. б-ка ім. М. Островського. Хмельницький, 1989. С. 53-54.
5. Українські радянські художники: Довідник. / Спілка художників УРСР. К.: Мистецтво, 1972. С. 11.
6. Словник художників України. К.: УРЕ, 1973. С. 12.
7. Довідник членів Спілки художників СРСР по Українській РСР. / Спілка художників України. К., 1986. С. 5.
8. Митці України: Енциклоп. довід. / Упоряд.: М. Г. Лабінський. В. С. Мурза. За ред. А. В. Кудрицького. К.: УЕ, 1992. С. 25.
9. Довідник членів Спілки художників України. / К., 1996. С. 151.
10. Мистецтво України: Біогр. довідник. / За ред. А. В. Кудрицького. К.: УЕ, 1997. С. 20.
11. Довідник членів Спілки художників України. К., 1998. С. 5. (До 60-річчя заснування Спілки художників України).
12. Енциклопедія Сучасної України. Т. 1. К., 2001. С. 497-498.
13. Зельська Ю. С., Рожко-Павленко Л. Ф., Федорова М. В., Яхпицька С. І. Твори художників Хмельницького про край і для краю. // Хмельницькому – 500: Тези наук.-теор. конференції. Хм., 1991. С. 159.

14. Рожко-Павленко Л. Ф. Митці образотворчості Хмельниччини: (Щодо укладання біобібліогр. словника). // Культура Поділля: Матеріали другої наук.-практ. конференції, присв. 500-річчю м. Хм. 27-29 серпн. 1993 р. Хмельницький: Поділля, 1993. С. 196.

15. Рожко-Павленко Л. Ф. Заслужений художник України Михайло Андрійчук. / Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини. Хмельницький: Поділля, 1995. С. 284.

16. Кульбовський М. Поезія у фарбах. // Кульбовський М. З подільського кореня: Публіцистичні нариси з історії культури на Поділлі (середина XIX – XX ст.). Хмельницький: Поділля, 1999. С. 162-165.

17. Рожко-Павленко Л. Ф. Хмельницький художній музей: Творча діяльність. // Збереження та відтворення культурно-мистецької спадщини Хмельниччини в нових сучасних умовах. К., 1995. С. 177.

18. Міцінська Т. Він воскрешає давнину і пензлем славить Україну (Художник М. Андрійчук – наш сучасник). // Хмельниччина в роки незалежності України: стан і перспективи: Матеріали обл. наук.-теор. конференції, присв. 10-й річниці незалежності України. 15 серп. 2001 р. / Упорядн.: Журавська Н. І., Серeda Я. В. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. С. 168-171.

## ЗАХОДИ, УРОКИ, ВІКТОРИНИ

ГЛУШЕНЮК І. М.

### НАРОДНІ ОБРЯДИ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

#### 6 клас

**Мета:** формувати уявлення про календар народних свят, викликати в учнів інтерес до традицій українського народу під час відзначення свят; розкрити багатство обрядової творчості письменників Хмельниччини; розвивати пам'ять, мислення; виховувати шанобливе ставлення до традицій українського народу.

**Тип уроку:** вивчення нового матеріалу.

#### ХІД УРОКУ

##### I. Організаційна частина.

На уроці можна втратити багато!

Найбільша втрата – пам'ять поколінь.

Це для народу рівнозначно страті,

Минуле невіддільне, наче тінь.

##### II. Актуалізація опорних знань, умінь, навичок.

– Які традиційні свята відзначають у ваших родинах?

– Які українські звичаї вам відомі?

– Хто з письменників-земляків звертається у своїй творчості до зображення традицій та звичаїв рідного краю?

##### III. Повідомлення теми, мети та очікуваних результатів.

– Наш народ має багату культуру, великий скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. Ще з прадавніх часів до нас надходять життєві мудрості, які закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі. Саме з них ми черпаємо світосприйняття нашого народу.

– На сьогоднішньому уроці ми поговоримо про традиції та обряди нашого народу, будемо вести розмову про те, як відзначають в Україні народні свята. Ми дізнаємось про звичаї та обряди під час літнього та зимового циклів на теренах Хмельниччини.

### Асоціативний куц «Народні звичаї та обряди»

Свято Родина

Радість Народні звичаї Вертеп

Традиції та обряди Сміх

Цукерки

– Як між собою пов'язані слова, які складені в асоціативному куці?

– Як ви розумієте слова «звичаї» та «традиції»?

– Чи важливі для нас на сьогодні народні звичаї та традиції?

#### Словникова робота:

**Звичай** – загальновизнаний порядок, традиційно встановлені правила поведінки певного народу, колективу.

**Традиція** – досвід, звичаї, норми поведінки, смаки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління.

– Наведіть приклади звичаїв або традицій українського народу? (*Зустріч весни, обряди, пов'язані з народженням дитини, зустріч Нового року, закликання весни, святкування Пасхи, Різдвяні свята, народні свята, календарні свята.*)

– Яким словом можна замінити день або дні, коли відзначають видатні події, знаменні дати? (*Свято.*)



– А які бувають свята? (Народні й державні.)

– Наведіть приклади. (Народні – Великдень, день Святого Миколая; державні – День Незалежності України, День Конституції України.)

#### IV. Сприйняття та усвідомлення учнями нового матеріалу.

1. Розповідь учителя з елементами бесіди (метод «Мікрофон»).

– Кожна країна, кожен народ має свої звичаї, які виробилися протягом багатьох століть. Цікавими звичаями та обрядами багата й наша країна. Український письменник Олекса Воропай писав: «Звичаї – це те, що об'єднує окремих людей в один народ, в одну націю. Ще давньоукраїнські традиції ввійшли в наші звичаї, і тепер ми не уявляємо Різдва без куті, Великдень – без писанки, Святої Трійці – без клечання».

– Про які народні звичаї згадує письменник?

– У яку пору року відзначають ці народні свята? (Зима, весна, літо.)

– Що таке кутя, писанка, клечання? (Символи, атрибути вказаних народних свят.)

#### Словникова робота:

**Кутя** – обрядова каша з ячменя або пшениці, яку вживають на Різдво або Водохреще.

**Писанка** – розмальоване великоднє куряче яйце.

**Клечання** – гілки з листками, якими на Зелені свята прикрашають хату або двір.

2. Зображення символу свята (хвилинка творчості).

3. Робота зі «Святковим колом» (найбільші свята в Україні).

Новий рік      святого Миколая      Святе Водохреще

Різдвяні свята      Івана Купала      Стрітєння

Свято Матері      Великдень      свято Хліба

свято Спаса      свято Маковія      свято Трійця

1. Робота в групах (представлення традиції та обряду, описаних у завданні).

**1 група. ПОЕЗІЇ**

***Оксана Радушинська***

Зелено в нас, зелено  
На свята Зелені.  
Всю домівку встелено,  
Зелень – аж до стелі.  
Ми на Трійцю літечко  
У хату закликали,  
Ми на Трійцю свічечку  
Гіллячком прибрали.  
А кирпаті дощики  
Бігають веселі,  
Рвуть суниці в кошики  
На свята Зелені.

***Микола Коломієць***

На Купала, на Купала  
Небо синьо-голубе.  
Ніч гукала, ніч гукала  
І знайшла-таки тебе.  
Ворожили ворожбити  
На жаринках у вогні,  
А любити, а любити  
Так хотілося мені...  
Цілував грабча  
Та сміявся деревій,  
Як рука лиш на хвилину

Опинилася в моїй...  
Ніч туманами зітхнула,  
Пташка скрикнула у сні.  
Ой, не дурно ти моргнула  
Біля вогнища мені.

***Віра Рибачук***

Великдень – це великий день,  
Незнаний таїни й чудес.  
В цей день розп'ятий на Хресті  
Ісус Христос з мертвих воскрес.

Не нам земним про те судити,  
Про справу істинну буття.  
Усім нам треба відмислити  
В нього прощення і каяття.

За нас терпів він такі муки,  
Щоб ми добрішими були,  
Щоб рік народження й навіки  
Його веління осягли.

В цей день до церкви поспішаєм  
Святити паску з крашанками,  
Кожну людину сповіщаєм  
Такими мудрими словами:  
«Христос Воскрес! Христос Воскрес!».

Сягають ті слова небес.  
І завжди відповідь одна  
І загадкова й чарівна,  
Що він Воістину Воскрес.

Очищені духовно люди  
Величні й радісні в цей ранок,  
До батьків діти на поріг  
На той Великодня сніданок.

Великодня святкуймо день,  
Гостей в оселях зустрічаймо,  
Співаймо радісних пісень  
І Бога в серці завжди маймо.

## 2 група. ПРОЗА

### *Микола Магера «Дідух»*

Коли згадую своє дитинство, то не можу обминути й дідуха. Зараз і не кожен знає, що це таке, особливо молоді люди, які хоч і живуть у селі, але не мають свого поля, на якому б вирощували жито і пшеницю, гречку і ячмінь, просо й кукурудзу, овес і льон, різні овочі. А що вже говорити про міських жителів!

Отже, дідух. З цим словом пов'язане зимове свято Різдво Христове, що православні християни відзначають кожного року 7 січня. А напередодні Різдва – Святвечір. Боже, як ми, діти, чекали цього вечора! А той день, який мав закінчитися Святвечором, нам роком здавався; особливо, коли ще й сонечко світило, то думалося, що дню не буде кінця, що першої зіроньки на небі ніяк не дочекаємось...

І все ж сутінки кралися на наше подвір'я з густого, зарослого деревами й кущами, яру, де навіть у люті морози жебонів Батіжок поміж намерзлі патики, що нападали в річку восени, коли хуліганили, билися осінні вітри із зимовими, що обривали позолочене листя й кидали на землю, під ноги людям і тваринам. А ще сутінки пхалися на наше подвір'я із-за хліва, де навіть у сонячний день було якось незатишно, темнувато: може, тому, що хлів був обкладений в'язками із картоплиння – це, щоб корова й телиця менше відчували зимові морози. А ще сутінки відчайдушно дерлися з глибокої мурованої криниці та продухом зі склепового льоху, не кажу вже про горище. Але з горища їм було трудніше пробитися на подвір'я, бо двері завжди зачинялися.

Легенькі сутінки заганяли нас до хати навіть тоді, коли на подвір'ї була висока снігова гірка, а коло неї – залита татом ковзанярська доріжка.

Нарешті наставала урочиста хвилина, коли відчинялися навстіж хатні двері – і ввалювалася хвиля білого морозяного повітря, а за ним – величезна в'язка соломи й невелика в'язочка пахучого сіна. Щоб не вихолодити хату, двері швидко зачиняли, а тато з порога звертався до всіх присутніх:

– Дозвольте внести дідух для маленького Ісуса, бо він у цю ніч колись народився у Вифлеємі, добрий вечір!

Мати, що стояла біля стола (а ми, діти, сиділи рядочком на лаві), відповідала батькові:

– Просимо й дідуха, й сіно до нашої хати на Різдво Христове!

Після цього тато розв'язував в'язку й розтрушував товстим шаром солому на долівці – від порога й до стола, до лав і ліжка. А мати в цей час потрусила сіном стіл і накрила білим святковим обрусом.

Потім тато приніс ще два великих приколоти, а також два невеликі снопи жита і пшениці, які стояли всі свята на покуті під образами.

Не буду детально переповідати, як ми гуртом при запаленій восковій свічці вечеряли з нової глиняної макітри новими дерев'яними ложками

пахучою кутею, варениками кількох сортів, пампушками та іншими смачними стравами.

Але для нас, дітей, найцікавіше починалося після вечері, коли ми починали гратися в дідусі. Батько й мати сідали на лаву біля стола й починали кидати пригоршнями волоські горіхи, а ми намагалися якнайбільше назбирати їх у соломі. При цьому ми кудкудакали, як те роблять кури, кахкали по-качиному, сичали по-гусячи; кукурікали. Гармидер стояв до неба! І стояли такі порохи, що за Різдвяні свята їх набивалося повно й у миснику, і на образах, і на штучних квітах, які висіли на стінах. Тому на свята мати білила хату.

Потім ми перебігали через холодні сіни до бабусі й дідуся, де починалася та ж гра в дідусі. Але тут було трохи по-іншому. Бабуся з великої торбини кидала волоські горіхи, а після неї дідусь витягав свою й посипав дідух лісковими дрібними горіхами. Ми лазили по дідуху, намацуючи руками й коліньми горіхи. Оце змагання, хто більше назбирає горіхів, – то була найбільша наша радість.

У нашій хаті дідух лежав на долівці аж два тижні, включно з Водохрещем. Правда й те, що солону перетирали ногами на порохи, особливо, коло порога.

А ще я згадував, що тато вносив і приколотки. І знаєте, для чого? А щоби підкласти їх під подушки, бо всі свята ми спали на дідуху, застеленими веретами, – головами до образів, а ногами до вхідних дверей...

Прощалися з дідухом у саду: висипали залишки соломи на купу й підпалювали. Якщо густий дим окутував дерева, то йшлося того року на врожай фруктів і ягід, а коли дим йшов стовпом ввєрх, то на цвіт весною мають бути приморозки, а значить, не буде поліття на садовину.

Ось що таке дідух.

***Оксана Радушинська «Казка про Великодню Писанку»***

Як тільки перші сутінки починали клубочитися світом, котрий поволі прокидався від зимового сну, і таємниче заповзати в хатинку крізь маленькі вікна, непримітні щілини й навіть крізь пічний комин, матуся лагідно припиняла верескливі дитячі пустощі і врочисто промовляла:

– Вже діди снують по хаті. Час дітям спати, а мені – писанки писати.

Діти слухняно залазили на теплу піч і, натягнувши пухку ковдру аж до вух, хутко засинали.

А у віконці тієї хатинки ще довго за північ світився тьмяний гнотик свічки, при світлі якого матуся-майстриня малювала писанки.

І намалювати вона їх мала до світлого Великодня не мало – не багато, а – на всіх людей у світі! Кожному-кожному робилася писанка, аби ніхто не лишився в день весняного свята без всесильного оберєга. Не дарма ж старі люди казали, що у світі доти житиме любов, доки будуть писати писанки.

От і розмальовувала майстриня звичайні курячі яйця дивовижними символами й візерунками. Проводила восковим пензликом по шкаралупі – а перед очима виринала щаслива юнка в шлюбному вінці чи бравий козак, котрий живим-здоровим повернувся з походу. А ще, бувало, поставали перед писанкаркою старі люди й задоволені господарі, хлібороби й рибалки, пастухи й бортники – усім потрібен захист, кожному знадобиться оберіг: і вдома, і в дорозі, і в будень, й у свято...

Напередодні Великодня візьме жінка ті писанки в плетений кошик і понесе на ярмарок. А там – роздарує першим зустрічним! І «розбіжаться» її писанки з людьми на всі усюди, обов'язково знаходячи саме свого власника, і даруючи йому тільки те, що записано в простих візерунках на шкаралупці курячого яйця, котре вже й не яйце зовсім – а цілий світ!

Та надумали якось лихі сили вкрасти зі світу любов, а натомість – розплодити злість, жадібність і ворожнечу. Хитрістю, лестощами, обманом, підкупом чи силою повідбирали вони в людей пам'ять, покрали з-під образів



писанки, спотворили прадавні узори, котрими від діда-прадіда зображали майстрині на оберегах всілякі блага. Лишилася справа за малим – украсти писанкарку.

Темної ночі прилетіла нізвідки згряя чорних птиць: вибила крилами шибку, де блимав гнотик, розтрощила дзьобами готові писанки, повиливала віск і фарби, а писанкарку – підхопила у вітряну вирву й понесла ген-ген у загрозово-чорні небеса!..

Коли перелякані діти боязко вилізли з-під ковдри, побачили в хаті рейвах, а від матусі – і духу не лишилося.

Розплакалися вони гірко. Безутішно сновигають по хаті, спотикаються в потрощених шкаралупах ненароджених писанок, стискають їх у долоньках, ніби матусине тепло намагаються в них відчути.

Зненацька старший син писанкарки – десятирічний Назар – у найдальшому закутку хати помітив лискучий круглий бік нерозбитої писанки. Підібрав її – і справді ціла! Чорні птиці не вгледіли, що писанка покотилася неушкодженою й навіть тріщинки на ній не зробилося.

Аж тут, ніби біду відчула, прибігла до хати стара баба. Та так і вклякла в порозі, зрозумівши, що запізнилася.

– Ой, біда тепер буде, біда! – заломила вона сухі руки. – Не наробить ваша ненька до Великодня писанок, не роздасть їх людям – та й забудуть усі враз і свій рід, і свої звичаї! Ніби прибуду безрідні житимуть у світі, у чужих народів розуму питатимуть... Не зліпити тепер до купи ці шкаралупи, не доточити!.. Нащо я дожила до такого горя, нащо діждала?..

– Не голосіть так, бабцю! – підійшов до неї Назар. – Одна писанка вціліла, дивіться, – простягнув до баби на долоні круглобоку писанку, дрібно списану хвильками, ромбиками і кривульками.

– Де ти взяв її? – накрила баба його долоню з безцінним оберегом обома своїми поморщеними руками і сполохано озирнулася по сторонах – чи ніхто, бува, не почув і не побачив?

– Від мами лишилася, – сумно відказав хлопчик.

– Ото слухай мене уважно, внучку. – зовсім пошепки заговорила баба. – За допомогою оцієї писанки ти зможеш порятувати свою матір, а разом з нею – увесь люд. Бачиш, середина писанки розділена хвильками і звірятами? Це земля, наш світ. Верхня частина писанки – Світове Дерево. Маєш піднятися на його самісіньку верхівку й отримати яйце від райської птиці. Потім спуститися з тим яйцем до нижньої частини писанки – до підземного світу. Там живуть жаби, вужі, кроти і всякі гади. Вони дадуть тобі пензлика і трохи воску. А тоді, якщо все зробиш правильно й не злякаєшся труднощів, – знайдеш матір, віддаси їй свої скарби. Як тільки вона розмалює писанку – вмить усе повернеться на своє місце!

– А я зможу? – завагався хлопчик.

– Боїшся? – зиркнула на нього баба.

– Ні! – твердо відказав він. – Не боюся! Усе здолаю!

– Тоді – у дорогу!

Тільки баба вимовила свій наказ, як Назар умить опинився не в себе в хаті, а невідомо де, біля товстезного стовбура високого-превисокого дерева. Воно було таким високим, що верхівка губилася десь у хмарах, а сонце й місяць розмістилися в його вітті, ніби на троні, підморгуючи одне до одного.

Назар взявся обходити стовбур, коли несподівано натрапив на порожню колиску, що висіла на нижній гілці дерева.

– Погойдай мене. – почувлося нізвідки.

– Ой! Хто тут? – здивувався Назар.

– Я – дитина. – відказав той дуже писклявий голос.

– А де ти? – розгубився хлопчик і навіть покрутився навколо себе, аби впевнитися, що ніякої дитини поруч немає.

– У колисці.

– Чому я тебе не бачу? – геть отетерів Назар.

– Бо я ще не народилася. – пояснив голосок. – Хіба ти не знаєш, де знаходишся? Біля підніжжя Світового Дерева. Тут сходиться теперішній час і майбутній. Я от-от маю з'явитися в мамі й тата. Але мені так нудно чекати... То ти погойдаєш мене, чи ні?

– Звісно, погойдаю. – запевнив хлопчик і кілька разів хитнув порожню колиску. – Гой-да! Гой-да!

– Ой, як чудово! – засміявся щасливий голос. – Дякую тобі!

– На здоров'я.

– А чому ти такий сумний? – поцікавилася дитина.

– Бо чорні птахи викрали мою маму. – зізнався Назар. – Я маю її знайти й потрапити задля цього до райських птиць на верхівці Світового Дерева. А як це зробити – не знаю. Дерево таке високе... Ніякого тобі ходу, ніякого лазу...

– Який ти некмітливий. – засміявся невидимий співрозмовник. – Залазь у колиску: я піду в реальний світ, а ти – у мій, потойбічний. Тут і відшукаєш райських птиць.

Назар так і зробив, і вже за мить – опинився в густій кроні Світового Дерева. Щоправда, назвати його звичайним деревом було дуже важко: на гілках упереміш із птахами гойдалися люди, зривали з-поміж листя диковинні плоди і їли їх, або весело обмінювалися одне з одним; сонце, місяць і зорі привільно жили в прекрасному теремі, доглядали худобу, виходили на чати на небесне видноколо – коли кому випадав час, а потім знову поверталися до терему; великі та малі звірі і птахи мирно співіснували поруч, скубаючи муарову траву й золоте насіння, коли хотіли пити – збирали діамантову росу з квітів неймовірної краси, що знічев'я росли то там, то тут...

Хлопчик навіть розгубився від такої дивовижі! Де тут шукати райських птиць? Як вони виглядають?

Коли зненацька, прямисінько над головою в ошелешеного Назара, легко пролетіла прекрасна птаха з райдужним пір'ям, золотою короною на витонченій голівці і просто розкішним сяючим хвостом!

«Ось вона!» – здогадався Назар.

Хлопчик щодуху кинувся за пташкою, аби не втратити її з поля зору. Але прекрасна пава навіть не мала наміру ховатися від збентеженого хлопчини. Вона величаво змахувала розкішними крилами, розсипаючи бризки сяєва кожним порухом пір'їн, повертала голівку то одним боком, то іншим, ніби вихвалялася перед Назаром своєю неземною вродою.

Покружлявши трохи вгору-вниз, пава, нарешті, вместилася на гілці поруч із чудернацьким сплетеним кублом.

– Пробачте, будь ласка, – звернувся до неї Назар. – Ви розумієте людську мову?

– Авжеж, – дещо зверхньо відказала пава. – Де ти бачив райську птицю, котра не розуміє людської мови?

– Якщо чесно, ніде, – не злукавив хлопчик (бо він, справді, бачив райську птицю вперше в житті).

– Чого ти біг за мною? – поцікавилася пава. – Я тобі сподобалася?

– Так. Але біг я за вами не тому. – зізнався Назар. – Чи не могли б ви віддати мені одне-єдине ваше яйце? – несміливо поцікавився він.

– Іще чого надумав! – з гонором пирхнула птиця. – Піди й купи собі яєць на базарі! Мої яйця – на вагу золота!

– Я знаю, – винувато опустив хлопчик голову. – Але тільки на вашому яйці моя неня намалює таку писанку, котра врятує і її, і цілий світ від лихої сили. – ледь не плачучи, розповів Назар. – Тільки тоді матінка зможе повернутися до мене, братиків і сестрички.

– Сердешне дитя... – розчулилася пава. – То ти це робиш не заради користі?

– Ні, – шморгнув він носом, витираючи зрадливі сльози, котрі підступно набігли на очі й рясно покотилися з вій.

– Ой!.. Не плач, бо і я зараз заплачу... – геть розм'якло серце прекрасної птиці. – Я дам тобі яйце. Тільки відвернися, бо я соромлюся.

Назар слухняно відвернувся, а за якусь хвилину райська птиця тицьнула йому в долоню маленьке крем'яне яйце, зав'язане у вишиту хустинку.

– Іди, хлопчику, іди і знаходь свою неньку! – настановила паву розчуленого хлопчика.

– Дякую вам!

Назар заховав за пазуху свій безцінний скарб і поволі зліз зі Світового Древа.

Сонце вже обійшло дозором небозвід від обр'ю до обр'ю й саме збиралося відійти на відпочинок до диво-терема, коли хлопчик ступив ногами на землю нашого світу. Далі йому належало спуститися у світ підземний до жаб, плазунів і мишей.

Тільки хто ж йому тепер допоможе? Дитина вже, напевно, народилася й не зможе провадити Назара до потойбічного нижнього світу...

– Ой, що це?! – щось несподівано шмигнуло в Назара попід ногами й зачалося в недалеких чагарниках. Щось мале й рябе... кудлате... загрозливо хикає... тільки очі виблискують у темноті...

– Киць-киць-киць, – покликав хлопчик наполохану тваринку.

Мурка трохи завагалася, а потім довірливо підійшла до Назара, потерлася йому об ногу своїм граційним вигнутим боком і голосно замуракотіла.

Подружилися.

– У мене нічого немає, щоби пригостити тебе. – засмутився хлопчик. – От якби ти прийшла до нас додому... І якби там була мама... Вона залюбки

пригостила б тебе парним молоком від нашої корови Зірки... Ще б дала шматочок печені... А так – мама в полоні, а я маю відшукати її до Великодня, інакше на всіх нас чекає гірка біда...

Кішка тим часом влізла до Назара на руки і, зручно там улігшись, почала засинати. Її грудне муркотіння потроху стало навіювати сон на втомленого хлопчика. Він погладжував маленьку хижачку по голові, а вона, задоволено примружуючи очі, дарувала йому свою монотонну пісню.

Тільки вмить кішка нашорошилася, напружилася кожним м'язом, перетворилася в один суцільний слух, спрямований кудись у темні зарості поруч місця їхнього відпочинку.

Мурка блискавкою стрибнула в чагарники й за мить звідти почулося пронизливе мишаче пищання!

– Яка ж ти в мене спритна! – заплескав Назар у долоні, коли його нова подруга повернулася зі здобиччю з полювання.

– Відпусти мене! – зарепетувала мишка людською мовою.

– Ой... – хлопчик розгубився від несподіванки.

– Не «ойкай», а відбери мене в цієї звірюки, поки вона мене не зжерла! – ще дужче заволала неборака.

– Але... я не можу. Ти ж попалася кішці в чесному полюванні, – нагадав Назар.

– Я – мишачий панич і можу допомогти тобі. Ти ж хочеш відшукати маму?..

– Хочу! Хочу! – спохватився хлопчик. – Кицю, будь ласка, відпусти цю мишку, – попросив він.

На диво, кішка слухняно відпустила свою здобич.

– Ледь мені жупан не зім'яла своїми іклами. Звірюка невихована... – ображено пробурмотів мишачий панич, поправляючи хутро. – Слухай сюди. – звернувся, нарешті, до Назара. – Прийшов я, аби подивитися на тебе: що то за

герой такий, котрий лиху силу збирається здолати і визволити в неї з полону свою матір? Не думав, що ти з кішкою ходиш...

– А звідки ти довідався про мій намір? – поцікавився Назар.

– Ми, миші, з усіх нірок визирнути й у всі щілини влізти можемо! – гордовито сповістив мишачий панич. – Багато людських таємниць знаємо, багато всього чуємо... Та не про це зараз мова. Оскільки моя цікавість ледве не обійшлася мені дорогою ціною (мало життя не позбувся) і оскільки тобі завдячувати маю порятунком, то допоможу тобі. Ходімо зі мною до підземного світу. Там візьмеш трохи воску й пензлик, аби розмалювати ним писанку.

– Ходімо швидше! – поквапив його хлопчик і рушив за пом'ятим мишачим паничем..., а кішка – за Назаром.

У підземний світ усі потрапили через мишачу нірку під коренем Світового Дерева. У суцільній темряві світили тільки очі плямистої кішки, котра невідступно стежила за мишкою-поводирем, аби той не надумав схитрувати й нікуди не чкурнув. Але мишачий панич мав намір чесно дотримати свого слова. І дотримав.

– Тримай ось... – простягнув хлопчикові в п'ятьмах якийсь черепок. – Тут краплини воску, котрий стікає в церкві зі свічок. Церковні миші про всяк випадок зносять його до підземного світу. А ось і пензлик, – знову тицьнув щось Назару в руки. – Ним рання весна розмальовує перші квіти, що виростають з-під снігу на луках та просіках.

– Дякую тобі, мишачий паничу! – зрадів Назар.

– Чому ти так тішишся? – не втримався той. – Маєш і яйце райської птиці, і віск із пензликом, але ж для матусі своєї ці скарби занести не зможеш.

– Чому? – аж сполотнів хлопчик.

– А тому, що зачинили її лихі сили у високій башті на вершечку найвищої гори, – сповістив мишачий панич. – Ніколи туди людині не дістатися!



– Що ж мені робити? – мало не в плач Назар.

– Стати кішкою, мур-р-р. – порадила плямиста супутниця хлопчика.

– А хіба ти вмієш розмовляти? – отетерів хлопчик.

– Вмію, – просто відповіла вона. – То я в нашому світі тільки «м'яв» і «мур» вмію казати. А тут – що завгодно.

– То скажи, як я маю стати кішкою? – попрохав Назар.

– Не кішкою, а кошеним. – уточнила кішка. – Точніше – котиком. А стати ним дуже просто: береш і стаєш. Тільки спершу поклади свої скарби в хустинку, зав'яжи вузликом, аби тримати його зубами, коли в башту будеш прокрадатися.

Назар так і зробив, як порадила його нова приятелька. За мить – уже перетворився на молоде кошеня (бо ж котячі місяці й людські роки трохи схожі) і, затиснувши зубами заповідний вузлик, почав дряпатися на найвищу гору, на шпилі котрої, у куряві чорних грозових хмар, височіла неприступна башта з його рідною полонянкою.

Немало проминуло часу, відколи котик Назар вирушив у дорогу. Круті схили й підступні коряги виростали в нього поперек дороги, а заплутані стежки так і норовили звести на манівці. Удень він намагався не потрапити на очі ні людям, ні хижакам, а ночами – остерігався попастися в кігті лихих сил. Оскільки котик ні на мить не випускав вузлик зі своїм скарбом, аби випадково не пошкодити його чи не втратити, то за увесь час у дорозі не мав у роті навіть макової крихти.

Стомлений, схудлий, змерзлий дістався він нарешті до підніжжя високої башти.

Тонким виступом почав підніматися син писанкарки у височінь, де виднілося одне-однісіньке віконечко, за котрим – його полонена ненька. Жодна людина, чи навіть якась інша тварина, окрім кішки, не змогла б дістатися до заповітної мети – таким вузьким виявився виступ по самому краю

башти. Але кішка м'яко ставила одну лапу за іншою, і невідступно долала свій шлях.

Згорьована майстриня помітила котика, котрий бозна-звідки взявся у її темниці, посадила його на коліна й заговорила, ніби до синочка. Назар хотів сказати їй, що це – саме він, але ж... кішка не може говорити в нашому світі. Тому тільки потерся головою в неньчину долоню і, вправно стрибнувши, поклав поруч неї свій безцінний згорток у вишиваній хустинці.

– Диво-дивнеє... – розгубилася писанкарка. – Це ж яйце райської птиці, а це – трошки воску і... пензлик! Котику-муркотику, як ти доніс усе це сюди?

Але стомлений важкими випробуваннями, котик-синок Назар уже міцно спав на лаві біля нениної спідниці.

Коли почало сходити сонце, писанкарка підставила під його промені черепок із воском і той швидко розтанув. Далі майстриня взялася вправними рухами вимальювати на крем'яному яйці райської птиці прадавні символи-візерунки, що мали забезпечити урожайний рік і щасливу долю всім людям на землі. Ледве закінчила свою роботу – затріщала башта всіма кутками та й... розсипалася вщент! А мати-писанкарка враз опинилася у своїй хаті. І така вона ладна та ошатна – ніби й не було погрому чорних птиць, ніби й не потрощили вони усю працю писанкарки – онде скільки різнокольорових, круглобоких, лискучих писанок пишається по тарелях!

Тим часом на печі заворушилися діти, пробуджуючись від сну, а на лавці прокинувся й солодко потягнувся найстарший синок Назарчик.

– Як же ти змарнів, мій сердешний! – із жалем пригорнула його до себе мати.

– Ой, мамо, гляньте скільки людей на подвір'ї! – вигукнув синок. – Вони всі прийшли по писанки!

– А і справді! – спохватилася писанкарка. – Сьогодні ж Великдень! Час писанки дарувати й долю добру віншувати. Нумо, швиденько перекладайте

писанки до кошиків і – гайда на вулицю до людей! – весело наказала вона дітям.

Люди щасливо розбирали писанки – господарі брали із баранчиками, хлібороби – з клинцями, мисливці – з оленями, дівчата – з квітами, старики – із небесними мостами, а діти – із пташками. Кожному – своя писанка. Кожному – своя доля.

А яка доля у відважного мандрівника Назара? Хороша! Онде він, на осонні, з кішкою своєю плямистою бавиться...

### ***МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ***

**Магера Микола Никанорович** (01.09.1922 – 12.06.2008) – український письменник. Народився в с. Могилівка, тепер у складі м. Дунаївці Хмельницької області.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Закінчив 1951 р. Київський університет. Учителював, працював у системі народної освіти. Пише здебільшого для дітей – вірші, казки, оповідання, повісті.

У 1989 р. вийшла у світ повість М. Магери «Кам'янецькими стежками», у якій оповідається про прибуття Тараса Шевченка до Кам'янця-Подільського. У повісті митець проявив себе як майстер пейзажу.

Значною мірою творчість Миколи Магери стосувалася дитячої літератури.

**Микола Коломієць** народився 11 березня 1941 р. в смт Буча Київської області. Поет, член Національної Спілки письменників України.

У 1941 році сім'я переїхала в містечко Антоніни на Красилівщині.

Після закінчення Антонінської середньої школи навчався в Хустському культосвітньому технікумі Закарпатської області. Тут Хустська райгазета почала друкувати його перші вірші. Служив у рядах Червоної армії в Білорусії.

Навчався в Уманському сільськогосподарському інституті, у 1968 році вступив до Чернівецького держуніверситету.

Регулярно друкувався в Антонінській і Уманській райгазетах. Згодом друкується в газетах «Молода Черкащина», «Молодь Закарпаття», «Закарпатська правда», «Молодий буковинець», «Молодь України», у колективному збірнику молодих поетів «Сонячний годинник». Кілька разів обирався головою Уманського літературного об'єднання та керівником літературної студії Чернівецького університету, працював кореспондентом українського радіо по Чернівецькій області. На останньому курсі навчання в Чернівецькому університеті був звинувачений у націоналізмі, після чого працював в одній з багатотиражок будівельників Красноярського краю.

Повернувшись в Україну, працював шліфувальником Київського заводу «Червоний екскаватор», токарем, художником-прикладником, мистецтвознавцем Чернівецького художнього фонду. Свої вироби з дерева виставляв у виставкових залах Чернівців, Києва, Москви та Будапешту. Кілька живописних робіт знаходиться в США та Польщі.

З 1987 року проживав у Красилові, займався творчою роботою, дослідженням життя і творчості поета-воїна Володимира Булаєнка.

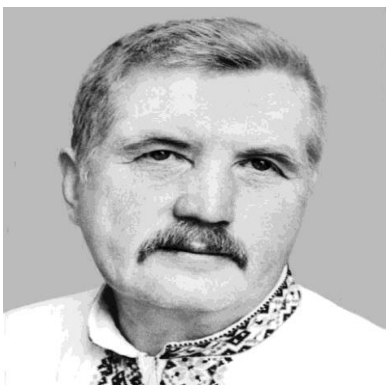
У 1998 році прийнятий до Спілки письменників України. У 2000 р. – лауреат обласної премії ім. В. Булаєнка.

Автор збірок поезій: «Абетка для дорослих» (1997), «Роздоріжжя» (1997), «Відлуння думок» (1997), «Перестигла тиша», «Зойки блискавиці», «Нектар вітрів» (1999), «Прости, Афганістан» (2000), «Голі сніг» (2001), «Пригорща», «Літній сніг» (2004), «Полум'я тонесенької свічки» (2004), «Пісня хрущів» (2008), «Солов'їний рай» (2014).

Проживає в смт Антоніни.

**Оксана Радущинська** народилася 27 вересня 1979 р. в м. Старокостянтинові. Закінчила Київський Укртелерадіоінститут. Лауреат I Всеукраїнського фестивалю «Повір у себе» в номінації «Літературне мистецтво» (1999), володарка титулу «Українська Мадонна» Міжнародного благодійного Фонду Святої Марії (2002). Тричі переможець обласної акції «Подільський Оскар». Дипломант Міжнародного конкурсу «Гранослов» та лауреат премії облдержадміністрації «За внесок у суспільно-економічне й культурне життя молоді» (2004). Переможець літературного конкурсу «Рукомесло-2004» та VI Всеукраїнського творчого конкурсу «Українська Мадонна», III Студентського фестивалю творчості «Сяйво надій». Лауреат премії «За подвижництво в державотворенні» ім. Я. Гальчевського. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2011). Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Корнійчуковська премія» (2013), премії «Благовіст» (2012), премії імені Дмитра Луценка «Осіньне золото» (2013). Член Національної спілки письменників України з 2006 року.

**Віра Адамівна Рибачук** народилася в селищі Антоніни в сім'ї колгоспників 9 травня 1937 року. Дитинство співпало з повоєнними роками. Нестатки, голод, розруха були довгими провідниками в її житті. Після закінчення війни дівчинка пішла в 1 клас місцевої школи. Гірким і нужденним було шкільне починання. А вчитися так хотілось. У 1952 році закінчила 7 класів і в 16 років почала працювати в ланці. Працювала гарно і її обрали депутатом селищної ради. Життя іде та вносить свої корективи. Віра Адамівна переходить працювати в Антонінську школу прибиральницею. З цього місця роботи пішла на заслужений відпочинок. Будучи вже зрілою людиною, Віра Адамівна помічає у своїй душі прекрасні поривання до поезії. Вона починає писати для себе. Час від часу друкується в районній газеті. Проживає в селищі й пише про прекрасні місцини рідного краю та інші поезії.



### **V. Підсумок уроку. Рефлексія. Оголошення результатів.**

– Порівняйте обряди, описані у творах письменників-земляків, з тими, які побутують сьогодні.

– Спробуйте передбачити майбутнє традицій, обрядів, звичаїв українського народу.

– Що допоможе зберегти нам даний скарб народу?

– Які свята відзначає ваша родина?

### **VI. Домашнє завдання.**

*Прочитати інші твори земляків.*

### **Використані джерела інформації:**

1. Микола Магера: дітям про рідний край: бібліографічний покажчик / Дунаєвецька районна бібліотека; Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; упоряд.: В. С. Прокопчук, Т. К. Прокопчук; бібліогр. ред.:

Л. І. Гоцуляк, Г. Я. Хозінська, О. Г. Почапінська. Дунаївці – Кам'янець-Подільський: Вид-во Абетка-Світ, 2011.

2. Коломієць Микола. Мої Гаваї. 2016. 72 с.

3. Коломієць М. Необрізані ружі / М. Коломієць. Хмельницький: А. Цюпак, 2011. 56 с.

4. Письменники Хмельниччини. 2014. 32 с.

5. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. К.: Оберіг, 1991. Т. 1. 450 с.; Т. 2. 445 с.

6. URL: <http://odb.km.ua/index.php?dep>

7. URL: [http://abetka.ukrlife.org/radushynska\\_kazky5.html](http://abetka.ukrlife.org/radushynska_kazky5.html)

8. URL: <https://school8khm.wordpress.com/page/2/>

9. URL: [https://svit.in.ua/kny/voropaj/znn\\_t1.pdf](https://svit.in.ua/kny/voropaj/znn_t1.pdf)

10. URL: <http://podorozg.ostriv.in.ua/publication/code-2C4B084136512/list-1EE4023327>

11. URL: <http://odb.km.ua/index.php?dep>

*КУХТЮК Г. П.,  
ХОМУТОВСЬКА О. С.*

### **ЇХНІ ІМЕНА ПРОСЛАВИЛИ РУЖИЧНУ** *(позакласний захід)*

– Добрий день, шановні присутні!

– Раді вас вітати на нашому торжестві! («Славень України».)

– Дорогі друзі! Сьогодні в нас з вами з'явилася можливість поринути в минуле, в історію Ружични.

– Адже відомо, що народ, який втратив зв'язок зі своїм минулим, втрачає й себе.

***Пісня «На Україноньці є» на слова О. Щерби, муз. М. Волощука***

*(виконує вокальна група 8-х класів)*

– В історії завжди знаходяться особистості, без яких немислима уява про ту чи іншу епоху.

– Ружичнянська земля теж славна такими іменами.

– Одним з-поміж тих, хто назвав цю прибузьку землю своєю малою батьківщиною, був єдиний неамністований декабрист Павло Хомич Вигодовський.

– Справжнє його прізвище – Дунець, Дунцов-Вигодовський.

– Донині в Ружичні живуть нащадки цього славетного роду.

– Отож, прізвище Дунець – ружичнянське. Гуцалюки, Подлюки, Павловські – теж ружичнянські прізвища.

– Згадаємо сьогодні більш близьких до нас за часом – Гуцалюка Олексія Лук'яновича та Подлюка (Павловського) Михайла Антоновича.

– І цьому є своє пояснення: 12 березня цього року ми відзначили 110-річний ювілей Олексія Гуцалюка.

– Так, а наступного дня, 13 березня, традиційно ми згадали академіка Михайла Павловського, іменем якого названа наша школа, адже це була дата його народження.

– Якась магія: 12, 13 березня...

– Я тобі більше скажу, якщо ми говоримо про нашу школу й не називаємо імені Олексія Лук'яновича Гуцалюка, значить, ми нічого не сказали.

– Розумію, що ти маєш на увазі. Олекса Гуцалюк більш як півстоліття тому був ініціатором, організатором і натхненником будівництва нового приміщення школи.



– Так, саме він, тодішній голова правління колгоспу «Комунар», на одних авторитетних зборах заявив: «Якщо я не збудую в Ружичні нової школи, мені нема чого робити на білому світі!».

– У цього чоловіка слово ніколи не розходилося з ділом. Святою людиною називали його.

**«Святий Волекса» – вірш М. Коваля (літературна композиція)**

– Збудована колгоспом «Комунар» школа стала вагомим внеском у розвиток ружичнянської освіти.

– Ось такі вони, славні ружичнянці! Жили для людей, дуже часто чинили як альтруїсти – забували про себе.

– Їхні голови – генератори ідей, їм завжди було мало часу.

– Вони з дитинства не купалися в розкошах, тому так важливо для них було створити умови для всебічного розвитку їхніх дітей та внуків.

– Варто, зробивши екскурс у минуле, сказати, що дуже тісно були пов'язані колгосп та школа. Усе необхідне для навчального процесу надавало господарство, яке очолював Олекса Гуцалюк, а школярі після уроків допомагали комунарівцям у зборі врожаю.

– Крім цього, на дослідних ділянках школи діти під керівництвом Чумак Антоніни Семенівни вирощували «свої» врожаї, і це завжди відзначалося грамотами та преміями.

– Був навіть випадок, коли учениця школи відвідала Всесоюзну виставку досягнень народного господарства.

– І ось – 1958 рік. У лютому Хмельницька область за успіхи, досягнуті в справі збільшення виробництва й заготівель зерна, цукрових буряків, картоплі, м'яса та інших продуктів сільськогосподарського виробництва, була відзначена найвищою державною нагородою.

– Саме тоді засяяла Золота Зірка Героя на грудях Олекси Лук'яновича Гуцалюка.

– А сьогодні ім'ям Олексія Гуцалюка в Ружичні названа вулиця, на пам'ять про нього встановлена меморіальна дошка на колишньому Будинку культури.

– У тому ж, 1958 році, середню школу закінчив шістнадцятирічний Михайло Подлюк. За успіхи в навчанні його теж було відзначено золотом – медаллю.

– «Чумацький шлях» Подлюка-Павловського продовжився в КПІ, де він у 35 років став доктором технічних наук, заснував факультет авіаційних та космічних систем.

– Щобільше, у зрілому вже віці Михайло Павловський пішов у політику, був народним депутатом трьох скликань.

– І не полишав наукової діяльності. Саме тоді, в 1997 році, захистив докторську дисертацію з економіки.

– У 2004 році М. Павловський пішов із життя, ступивши у вічність.

– Його іменем була названа школа, у якій відкрито меморіальний музей, встановлена меморіальна дошка (*вірш М. Коваля «Чумацький шлях»*).

– В Ружичні з'явилася вулиця імені академіка Михайла Павловського.

– Їхні імена прославили Ружичну.

– Вони ввійшли в історію краю.

– Але ж історія твориться в нас на очах!

– Я тебе розумію: тепер уже інші ружичняни прославляють свій край.

– Саме так.

– Послухаймо ліричну мелодію, яку виконує скрипаль Юрій Чумак, онук улюбленого вчителя Павловського – Чумака Григорія Петровича.

**Вірш М. Коваля «Візьми, Чумаче, скрипку»**

– А Борис Волошин? Як гарно співає він! Це теж випускник нашої школи – талановитий народний улюбленець (*пісня «Щастя, добра і любові» на слова З. Красуляк, муз. В. Гуменчука у виконанні Бориса Волошина*).

**Вірш М. Коваля «Співає циган»**

– Напевно, присутні вже звернули увагу на те, як часто сьогодні звучать вірші Миколи Коваля. Хто він?

– Це митець подільського краю.

– Нещодавно він відзначив свій 80-річний ювілей.

– Хочеться сказати про це якимось поетично, красиво!

– А що, як, наприклад, так: «Шановний Миколо Івановичу, любий наш друже! Ось знову осінь на тонкому павутинні бабиного літа принесла Ваш ювілей – Ваше 80-річчя».

– А я хочу також гарно побажати: «Невмирущості крові, вічного вогню Вашому родинному вогнищу!».

– Поетові це має сподобатися, адже він знає красу слова й цінує глибину думки.

– Мене цікавить, як сталося, що Микола Іванович прикипів душею до нашої школи?

– Відкрию секрет: тут навчалися й навчаються його правнуки: Іринка та Тимофій.

– Отож, це наш дідусь, який кожній шкільній події присвячує свої вірші.

– З ним ми відзначили і 475-ту річницю першої архівної згадки про Ружичну, й 165-річчя освіти в Ружичні, і 50-річчя приміщення школи – ювілей, і все, що пов'язано з іменем Павловського та рідного краю.

– Кожна літературна вітальня та красзнавчі заходи не обходяться без дідуся Миколи.

– Запал його душі не згасає, а навпаки, з часом стає ще яскравішим.

– Бог наділив його талантом, відкрив бездонну духовну криницю, що поєднала з рідним краєм та українським народом.

– Саме це і сприяє йому у виконанні місії просвітителя, форматора духовності.

– Вірші Миколи Коваля пішли в народ, деякі стали піснями.

**Пісня «Український коровай» на слова М. Коваля,  
муз. братів Гжегожевських**

– Для нас головне, що ці вірші відображають окремі миттєвості з життя нашого освітнього закладу – Хмельницької спеціалізованої загальноосвітньої школи № 19 I-III ступенів імені академіка Михайла Павловського.

– Можна впевнено сказати, що Микола Коваль увійде в історію Ружични як людина, що своєю працею прославила її.

**Вірш Миколи Коваля «Розквітай, Ружично!»**

– Завершуючи наші урочистості, ми закликаємо всіх задуматися над тим, що ми можемо зробити для свого краю, для своєї школи.

**Пісня «І у вас, і в нас хай буде гаразд!» на слова В. Лагоди, музика –  
Г. Верьовки у виконанні Бориса Волошина**

– До нових зустрічей!

*ШАМПАНИНА П. С.*

**ВОНИ НАРОДИЛИСЯ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ  
(краєзнавча вікторина)**

1. Уродженець м. Проскурів, бандурист, засновник кобзарської школи ХХ ст., діяч Української революції 1917-20 рр. та руху опору в складі УПА. Його ім'я носить Школа кобзарського мистецтва в Нью-Йорку.

2. Уродженка м. Полонне, українська оперна співачка, народна артистка України (1999), кавалер ордена княгині Ольги III ступеня, солістка Національної та Віденської опер.

3. Відомий творець екслібрисів; народився в містечку Антоніни в 1924 році. Його екслібриси занесені в каталоги багатьох товариств, експонувалися на 67 виставках.

4. Уродженка с. Зіньків (Віньковецький район), телеведуча новин (ТСН) на каналі «1+1».

5. Уродженка с. Теліжинці (Старосинявський район), поет-прозаїк, член Національної спілки краєзнавців України, Асоціації дослідників голодоморів в Україні, Всеукраїнського Товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, член Національної спілки журналістів України, лауреат Хмельницької обласної літературної премії ім. М. Годованця, леді ордена «За заслуги» III ступеня.

6. Уродженець смт Ярмолинці, заслужений артист України, бандурист, соліст Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди, майстер музичних інструментів.

7. Уродженець смт Чемерівці, український організатор кіновиробництва, кавалер орденів Великої Вітчизняної війни I і II ступенів. Був директором кіногрупи 21 документального фільму, 20 художніх картин, серед яких: «Богдан Хмельницький» (1956), «Криниця для спраглих» (1965).

8. Уродженка смт Теофіполь, українська журналістка; оглядач парламентського відділу газети «Голос України», заслужений журналіст України (1995), кавалер ордена княгині Ольги III ступеня.

9. Уродженець м. Полонне, канадський скульптор українського походження, живописець, академік Королівської Канадської Академії мистецтв, автор пам'ятника Т. Шевченка в м. Івано-Франківськ.

10. Уродженець м. Хмельницького, відомий український танцівник та хореограф-постановник, учасник проєкту «Танці з зірками – 2», у якому в парі з Лілією Подкопаєвою здобув призове перше місце.

11. Уродженець м. Кам'янця-Подільського, український поет, філософ, громадський діяч, перекладач, академік АН УРСР (з 1951 року), заслужений діяч науки УРСР (з 1966 року), заслужений діяч мистецтв Грузинської РСР.

12. Уродженець м. Хмельницького, український співак, телеведучий, народний артист України (2006), суддя шоу «Голос країни», перший представник України на Євробаченні (2003).

13. Уродженець с. Немирівка (Старокостянтинівський район), радянський і український естрадний співак, народний артист України, виконавець, переможець конкурсу естрадної пісні в Дрездені (1979), фестивалю Інтербачення в Сопоті (1980), виконавець пісень «Птиця щастья», «Час рікою пливе».

14. Український графік, член Національної спілки художників України (1964), заслужений художник УРСР (1987). Своїми роботами розробив і утвердив сучасний український стиль кольорової графіки на основі творчого переосмислення традиційного. Мав близько 20 персональних виставок у різних містах України. Почесний громадянин міста Хмельницького.

*(Кость Місевич, Валентина Степова, Ігор Філіпченко, Алла Мазур, Любов Сердунич, Володимир Войт, Давид Захарович Яновер, Людмила Степанівна Коханець, Лео Мол, Сергій Костецький, Микола Платонович Бажан, Олександр Пономарьов, Микола Гнатюк, Михайло Омелянович Андрійчук.)*

ЮЗВАК Л. Г.

**МИКИТА ГОДОВАНЕЦЬ – БАЙКАР З ПОДІЛЛЯ**  
(урок літератури рідного краю, 9 клас)

**Мета:** ознайомити учнів з творчістю та життєвим шляхом М. Годованця; ввести учнів у чарівний світ подільського гумору; закріпити навички виразного читання байки; прищепити любов до художнього слова; виховувати почуття гордості за свій рідний край та його кращих представників.

*Учень виразно читає байку.*

**Заєць у лисичій шубці**

До Лиски Заєць в ліс

Журбу свою приніс:

– Лисиченько! Ласкавенька! Голубко!

Продай мені таку, як в тебе, шубку!

Повіриш – я всього боюсь:

Шелесне дуб над головою –

Я затрясусь

І геть лечу стрілою;

Шуліка крилами залопотить –

З остраху в очах замерехтить;

Зриваєшся на всім скаку,

Сам лізеш в лапи хижаку.

А в шубку зодягнуся –

З Шулікою поб'юся! –

Лисиця зглянулася: рятуючи від зла,

Охоче Зайцю шубку продала.

Вернувся Заєць в шубці і радіє,

Думками багатіє...

Аж тінь якась,  
Подібна на Шуліку,  
Над Зайчиком знялась,  
Небачена одвіку.  
Як скочить Заєць з-за куща  
І шубку загубив, помчав.  
Яке добро не надягни –  
Не збільшиться тобі ні слави, ні ціни!

**Учитель.** Ім'я Микити Годованця займає почесне місце серед популярних і широко знаних майстрів української сатири й гумору – Остапа Вишні, Степана Олійника та інших. Талановитий поет-байкар залишив чималу творчу спадщину. Утім, «всенародне визнання й шана прийшли до байкаря не одразу, від перших кроків у літературі, а з роками тривалої напруженої і плідної праці».

**Учень.** Годованець Микита Павлович народився 26 вересня 1893 року в с. Вікнина Тернівської волості Кам'янець-Подільської губернії (нині – Гайворонський район Кіровоградської області) у селянській сім'ї. Після закінчення Степашанської вчительської школи навчався на дворічних курсах з підготовки до університету, учителював у церковно-парафіяльних школах сіл Орлівка та Бубнівка на Поділлі. У 1914-1918 роках перебував на військовій службі. Повернувшись до рідних місць, деякий час учителював у селах, а потім став працювати в редакціях газет «Червоний край» (Вінниця) та «Радянська Волинь» (Житомир). Перші вірші Годованця з'явилися друком 1913 року на сторінках київського тижневика «Маяк». Низка його поезій побачила світ у газеті «Свободное слово» (Ревель) у 1917 році. У його перекладі політвідділ 41-ої стрілецької дивізії Червоної Армії в 1920 році видав збірку Дем'яна Бедного «Байки і пісні». Перша книжка оригінальних байок «Незаможник



Клим» вийшла друком у 1927 році. Загалом на межі 20-х і 30-х років він видав приблизно десяток невеличких за обсягом книжечок, що вміщували переважно мотиви агітаційні, пов'язані з тогочасними завданнями утвердження нового в господарюванні, побуті, культурі.

**Учень.** 31 січня 1937 року Микиту Годованця було заарештовано й за постановою особливої наради при НКВС від 13 червня того ж року вислано в Середню Колиму, де він пробув до 1947 року. Аж через десять літ, 11 вересня 1957 року, дістав офіційну реабілітацію – довідкою військового трибуналу Київського військового округу засвідчувалося, що постанову особливої наради від 13.VII.1937 року «скасовано і справу припинено».

Оселившись у Кам'янці-Подільському, Микита Годованець віддається активній літературній роботі. Пише оригінальні байки, здійснює переклади й переспіви, вивчає досвід української класичної, російської і загалом європейської байки, подає практичну допомогу молодим байкарям, проводячи з ними в Кам'янці-Подільському творчі семінари. Помітним внеском досвідченого митця в розвиток української байки стали його книги: «Байки» (1957), «Заяча математика» (1961), «Конвалія і Лопухи» (1966), «Талановита Тріска» (1967). Тривалий час Годованець трудився над художнім освоєнням байки античних часів, епохи Відродження, творчої спадщини видатних західноєвропейських майстрів цього жанру. Його праця увінчалася виданням книг «Ріка мудрості. Байки за Езопом» (1964), «Веселий педант» (1965), «Байки зарубіжних байкарів у переспівах та перекладах Микити Годованця» (1973). Помер байкар 27 серпня 1974 року.

***Учень виразно читає байку.***

### **Ластівка і Горобець**

На хаті Ластівка весела щебетала

І неба синь уважно оглядала –

Чи ворог звідки не шугне.

А Горобець бадьорий на току  
Видзьобував пшінце смачне,  
Розмову вів з Курчатками таку:  
– Ростіть щасливі та хоробрі!  
Я на сторожі щастя вашого стою:  
Хто стане проти вас, недобрий,  
Готовий з ним зітятися в бою... –  
На слові цім майнула тінь над током,  
Мій Горобець – добродій і вояк –  
Мерщій під стріху – фіть і там заляк,  
Ляжливо визира одним лиш оком,  
Ледь дух не вискочить із тіла.  
– Горобчику! – сказала Ластівка йому.  
– Чого перелякався і заховавсь чому?  
То хмарка над подвір'ям пролетіла!

Стрічаємось з людяма-горобцяма:  
Малюються завзятима бійцяма,  
Коли клюють твоє зерно з тобою;  
А прийде час, зовеш до бою –  
Шукать дарма:  
Під стріху фіть і – їх нема!

**Учитель.** Коло зображуваних персонажів досить різноманітне – хапуги, шахраї, пристосуванці, ледарі, хвальки, хама й підлабузники, кар'єристи, злодюги й невігласи – усі, хто своїми діями і вчинками очорнює людські ідеали. У дотепному слові Микити Павловича поєднувалися традиції народної сміхотворності з традиціями літературної байки.

*Учениця виразно читає твір.*

**На пасіці**

Грайливе сонечко над обрієм зійшло.  
Розквітлі липи ллють меди пахучі.  
Піснями дружними над ними загуло, –  
З'явилися Бджоли, гостоньки летючі;  
Частують їх квітки нектаром чарівним.  
Щасливі Бджілки ним.  
А Трутень? О, цей зна свою турботу!  
Поїсть смачненького медку  
І... думаєте – на роботу?  
Та ні, в свою дорогу:  
Літав учора на побачення в садку,  
Сьогодні він одвідував слабу небогу,  
А завтра десь якась нарада нашвидку.  
Так кожен день нова у нього путь.  
Вже Пасічник який терплячий,  
А й той картав: «Нероба ти ледачий!».  
А Трутень: – Ох, немає часу і дихнуть! –  
Та ось кінчилось літо трудове.  
За довгий час зимовий Бджоли не бояться:  
Всім забезпечила їх щира праця,  
Всяк трудівник своїм трудом живе...  
Коли розподіляли мед,  
Пропхався Трутень наперед:  
– Про мене ж ви забули, любі!  
Я ж можу взимку дати дуба! –  
А Бджоли кажуть жартома

І весело, і чемно:

«На мед нестатку в нас нема,  
Та є закон для тебе неприємний:  
Куди хто влітку труд кладе,  
Туди й по плату йде!».

...

Бував на пасіці я восени,  
На Бджіл дивився, як вони  
Виводили за крила Трутнів.  
– Оце, кажу, наука на майбутнє!

**Учень.** Приїхавши до Кам'янця-Подільського в 1954 році, Микита Павлович прожив у місті над Смотричем два десятиліття – аж до своєї кончини. Там же були написані його найкращі, зрілі книги: книги майстра, метра, живого класика. Брав активну участь у громадському житті міста, охоче зустрічався з читачами, був тамтешньою знаменитістю.

*Учень виразно читає твір.*

### Сатира

Бджола з Гадюкою розмову завели.  
Гадюка так знущалася з Бджоли:  
– Твоє жало – і сміх і горе!  
Кусаєш ти не всіх, а по розбору,  
А вкусиш – спухне, та й усе.  
От я: укус мій смерть несе!  
Жалю усіх при всякій змозі,  
Кого зустріну на дорозі... –

Бджола

Відповіла:

– Слід знати:

Крім люті й зла,  
І серце, й розум треба мати!

Коли жалом сатира коле  
І в ній отрути й злості досить є,  
А розуму і серця не стає,  
То з неї нам добра не бачити ніколи.

**Учитель.** Письменник не раз зазначав, що все життя він, немов з невичерпного джерела, живиться фольклором, народно-поетичною творчістю, народною мудрістю. Переносячи в українську літературу зразки класичного байкарства, він залишається оригінальним, самобутнім поетом, створює низку афоризмів (кінцівок байок), які, набувши поширення, стали самостійними крилатими висловами, прислів'ями: «Хай сто раз гірше буду жити, а не піду я ворогу служити», «Казали люди нам старі: біда, коли осел опиниться вгорі», «Де дружбу цементує п'яна карта – чого та дружба варта!», «Вже колоски для дармоїдів більш не дають смачних обідів», «Перевертом готов ходити без пARDону, як привезуть ту моду з-за кордону» тощо.

**Учениця виразно читає байку.**

### **Яблуня**

Сосна, що поруч Яблуні росла край саду,

Питає Яблуню крислату:

– Чи зустрічався хто тобі в житті,  
Про кого бережеш чуття святі? –  
Сказала Яблуня: – Сусідко мила!

Охоче я скажу,  
Про кого спогади у серці бережу,

Які я все життя любила:  
Нехай благословенна буде та рука  
Садівника,  
Яка  
Мене, зелену дичку, нащепила!  
Якщо мої плоди, медові та іскристі,  
Цінуються людьми, як перли чисті,  
Якщо народові даю користь яку –  
Вся честь тому садівнику!

Навчителю! Це ти  
Мене підтримав, юнака,  
Коли схибнулась кладочка хитка,  
Щоб я не впав із висоти  
В бурхливу воду;  
Ти показав стежки, якими йти  
Служить народу.

**Учитель.** Багато зустрічей проводив байкар у селах, навчальних закладах. У Голосківській школі перед учнями, дивлячись у вікно, читав байку «Голуб і Лелека».

Любов до рідного – могутнє диво!  
Нехай живеш на чужині щасливо,  
А туга гірко в серце б'є:  
Зове Вітчизна й путь далека,  
І ти летиш, як з вирію Лелека,  
В гніздо своє.

Говорив Микита Павлович неквапно й тихо, наче виважував кожне слово. Проте його чули й розуміли всі, бо слухали, затамувавши подих.

Микита Годованець закликав молоде покоління літераторів «рости в корінь» – глибоко знати українську мову, використовувати, як потім напише, багатство її «як однієї з найдосконаліших мов у світі», бо «на сором нам мусимо казати: часто, вийшовши з народу, ми забуваємо його чудову мову, мову своїх батьків і дідів...».

*Учень виразно читає твір «Голуб і Лелека».*

**Учитель.** Сила слова байкаря в тому, що він спонукав аналізувати зображувані явища, змушував задуматись і винести певний урок. Його твори не переплутаєш з іншими: у них свій байкарський світ, свій сюжет, своєрідне змалювання героїв.

Палкий заклик поета служити народу, боротися й захищати його своїм життям звучить у вірші «Народу рідному – усе!»:

Народу рідному – усе!  
На жертвник святого діла  
Нехай з нас кожен принесе  
Огонь душі і силу тіла.

**Використані джерела інформації:**

1. Годованець М. Слово про байку / М. Годованець // Радянське літературознавство. 1969. № 1. С. 58-62.
2. Літературна Хмельниччина ХХ століття : хрестоматія // упоряд. М. Федунець. Хмельницький: Поліграфіст, 2005. С. 58-66.
3. Мацько В. Літературне Поділля / В. Мацько. Хмельницький, 1991. С. 19-22.
4. Гуморески in UA URL: <http://gumoreski.in.ua/autors/godovanets-mikita/zaets-ulisichiy-shubtsi.html>

5. URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/gg/godovanets-mikita/1569-mikita-godovanets-biografiya> Бібліотека української літератури ©ukrclassic.com.ua
6. URL: [http://vitchyzna.ukrlife.org/9\\_10\\_05vasylashko.htm](http://vitchyzna.ukrlife.org/9_10_05vasylashko.htm) Журнал «Вітчизна».



**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ**

**БРЕНЮК Алла Григорівна**, старший викладач Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, кандидат мистецтвознавства

**ВАСЮРА Зоя Вікторівна**, учитель початкових класів Кульчинківської ЗОШ I-II ступенів Красилівської міської ТГ

**ВІДЛАЦЬКА Оксана Степанівна**, методист науково-методичного відділу Кам'янець-Подільського Центру дитячої та юнацької творчості

**ГЛУШЕНЮК Інна Миколаївна**, учитель української мови та літератури Антонінського ліцею Хмельницького району

**ГОНЧАРУК Вікторія Богданівна**, учитель музичного мистецтва Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ступенів № 10 Хмельницької області

**ЗАЄЦЬ Оксана Степанівна**, учитель біології Веселівської ЗОШ I-II ступенів Красилівського району

**ЗВАРИЧ Антоніна Петрівна**, бібліотекар Хмельницької СЗОШ № 19

**ІЛИК Лариса Миколаївна**, учитель української мови та літератури Кам'янець-Подільського НВК № 13

**ІОВА Валентина Юліанівна**, методист з виховної діяльності науково-методичного центру виховної роботи, позашкільної освіти та інформаційно-видавничої діяльності Хмельницького ОІППО

**КОГУТ Валентина Йосипівна**, учитель Зіньківського ліцею Зіньківської ТГ, учитель ОХЕ та трудового навчання

**КУХТЮК Ганна Павлівна**, учитель, завідувач меморіального музею академіка М. А. Павловського Хмельницької СЗОШ № 19

**КУШНІРУК Людмила Василівна**, учитель початкових класів Веселівської ЗОШ I-II ступенів Красилівського району

**КШЕВІНСЬКА Людмила Анатоліївна**, заступник директора з навчальної роботи Іванковецького ліцею Олешинської сільської ради

**МАЙСТРУК Галина Іванівна**, методист науково-методичного відділу Кам'янець-Подільського Центру дитячої та юнацької творчості

## Митці рідного краю VI

---

**ПОГОРЛЮК Леся Василівна**, учитель української мови та літератури Кам'янець-Подільського НВК № 13 у складі СЗОШ I-III ступенів з поглибленим вивченням польської мови та гімназії

**РОМАНЧЕНКО Тетяна Володимирівна**, учитель мистецтва технологічного багатoproфільного ліцею імені Артема Мазура

**СИНЮК Валерій Анатолійович**, учитель Антонінського ліцею, методист-кореспондент Хмельницького ОППО, учитель-методист

**ХОМУТОВСЬКА Олена Станіславівна**, педагог-організатор Хмельницької СЗОШ № 19

**ШАМΠΑНИНА Поліна Сергіївна**, методист Грицівської школи сприяння здоров'ю

**ШЕВЧУК Олександр Владиславович**, здобувач освіти 11 класу Іванковецького ліцею Олешинської сільської ради

**ЮЗВАК Лариса Григорівна**, учитель української мови та літератури НВК № 7 м. Хмельницького